

814.176

MENEKÜLÉSEM ERDÉLYBŐL

IRTA

MADÉRSPACH VIKTOR

BUDAPEST

STÁDIUM SAJTÓVÁLLALAT R.-T. KIADÁSA

1927

~~2886~~

MENEKÜLÉSEM ERDÉLYBŐL

ÍRTA

MADERSPACH VIKTOR

STÁDIUM SAJTÓVÁLLALAT R.-T. KIADÁSA

1927

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

~~2886~~

(R
2)

~~103.606~~

Q 1986

~~z.n.~~

814.176

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növekedénapló
1927 év 381 sz.

Az oláhok által megszállt területen élő magyar nyugtalan, mint a ragadozó állat községét sejtő védtelen vad. Minden ismeretlen emberben ellenséget lát. Idegen megérkezésének pusztá híre rossz sejtelmeket ébreszt benne. Az uniformisos oláh rendszeren csendőr vagy katona, aki vagy rabol és foglal, vagy pedig elhurcolja az embert a börtönbe. A polgári ruha sziguranca-ügynököt takar. Az egyik sátán, a másik belzebub.

Egy szép májusi nap délelőtti óráiban (1921-ben) a havasokról jövet érkeztem haza Iszkronyba. A medve megevett egy tehenet s a parasztok izentek, hogy szabadítsam őket meg ettől a veszedelmes húsevőtől. Az erdőben elrejtett fegyveremmel két éjjel lestem a hatalmas ragadozóra, de ez alkalommal eredmény nélkül. A fegyvert újra elrejtettem és üres kézzel tértem vissza.

A cselédség jelenti, hogy két idegen úr mostanig várt hazajövetelemre és azzal a bejelentéssel távoztak, hogy este kilenckor vissza fognak térni.

Anyám arról értesít, hogy budapesti urak

kerestek, kik velem fontos ügyben óhajtanak tárgyalni. Meghívta őket vacsorára.

Ki tudja, hogy nem oláh detektívek-e, akiknek valaki besúgta, hogy fegyverrel jártam az erdőben?

Miután a megszállás óta majdnem minden hónapban pár napot oláh börtönben voltam kénytelen tölteni, mindig a legroszszabbra lehettem elkészülve.

Este, pár perccel kilenc előtt, átmegyek a parkunk déli végén lévő villába, hol anyám lakik a fiatalabbik fiával. Midőn az ebédlőbe lépek, D. barátunkat találom ott öcsém társaságában. Neki is terítettek.

A bement magyarországi vendégeket várják. Mindenki örül budapesti és magyarországi híreknek. Hiszen úgy el vagyunk zárva szabad testvéreinktől, hogy csak egy-egy átvetődött utas által lehet híreket kapni.

Pont kilenckor belépnek a vendégek. T. vezérkari alezredes és N. huszárfőhadnagy.

Leülünk a vacsorához. A kellő hangulat sehogysem bír megjönni. Még a bor sem oldja meg a nyelveket. A vendégek roppant tartózkodóan viselkednek. Szemmelláthatóan feszélyezi őket édesanyám jelenléte. A beszélgetés csak a legáltalánosabb keretekben mozog.

Ilyen vezérkari alezredeseket különben már láttam. Ez a típus a háborúelőtti had-

seregben elég gyakori volt. Apja tovább-
szolgáló őrmester lehetett, aki fiát a had-
apródiskolában neveltette. Csak annyi társa-
dalmi csiszoltság felett rendelkezett, ami
ott ragadt reá. De olyan huszárfőhadnagyot,
aki evés közben a kést majdnem a torka mé-
lyéig süllyeszti és a villát főleg fogpiszkáló-
nak használja, még nem láttam. Ilyet a lovas-
ságnál még a világháború sem produkált.

Vacsora után a szalónba megyünk át.

A gyanus vendégek minden mozdulatát
árgusszemekkel figyelem.

Azt máris megállapítottam, hogy a nadrág-
szijukon pisztoly lóg, melyet a kabát alatt
rejtegetnek.

Anyám kinek-kinek feketekávéval tölti
meg a csészéjét és visszavonul.

Az alezredes — szemmeláthatóan előre
betanult beszédben — előadja, hogy a ma-
gyar nemzeti hadsereg még e hó folyamán
offenzívába lép, hogy felszabadítsa a meg-
szállott területeket. Nekem meghagyja, hogy
bizonyos vasuti hidakat robbantsak fel és
adjak ki a kezeihez 15 kilogramm dinamitot,
melyet ő magával fog vinni, hogy azzal egy
Kolozsvár melletti alagutat robbantson fel.

Én a háború alatt egy évig egy honvéd-
huszárezred utásztisztje voltam. Okleveles
mérnök vagyok. Tudom, hogy 15 kilogramm
dinamittal alagutat nem lehet felrobbantani.

De ezt minden tiszt tudja, aki alezredességgig vitte föl. Ilyesmit csak oláh agent-provokátor, tudatlan sziguranca-ügynök mondhat!

Én tiltakoztam az ellen, hogy valaki nekem ilyenekkel előhozakodjék. Én lojális magyar nemzetiségű oláh állampolgár vagyok. Tiltakoztam, hogy valaki bennem jelenleg is magyar tisztet lásson. Felkértem az urakat, hogy hagyják el azonnal a házat, mert különben magam fogom értesíteni a csendőrséget.

Mindannyian izgatottan ugrunk fel a székekről és a szobában járkálva, vitatkozunk. Az állítólagos magyar tiszték azzal fenyegetőznek, hogy a magyar csapatok bevonulása után haditörvényszék elé fognak állíttatni. Engem a késsel zabáló ál-huszárfőhadnagy, öcsémet pedig az alezredes szorongatja. D. barátunk a vita során ellenem fordul és heves szemrehányásokkal illet, mert a haza ügyét a legválságosabb pillanatban cserben akarom hagyni.

Én már alig figyelem, miről folyik a beszéd és a vitatkozás. A sarokba szorított vad ösztönével érzem, hogy csak pillanatok választanak el életem legkritikusabb fordulatától. A két „magyar tiszt“ szava most már csak üres, értelemnélküli hang, mely a tettlegességekre való előkészületeket leplezgeti. Miután fegyvertelen vagyok, igyekszem el-

ellenfelemnek közvetlen közelében maradni, hogy a kritikus pillanatban testi erőm túlsúlyát minél előbb érvényesíthessem. Főleg azt figyelem, hogy a gesztikuláló kezek mikor fognak a kabát alá rejtett fegyver után nyulni.

Az öcsémhez fordulok, ki D.-vel együtt valamit magyaráz az alezredes úrnak. Abban a pillanatban vörös lángnyelv csap felém, mely jobbfülemet megperzseli. Éles csattanást hallok.

Egy ugrással rajta vagyok ellenfelemen.

Odakiáltok öcsémnek és D.-nek:

— Fogjátok le azt a gazembert! A magaméval végzek én!

Egy szekrény ajtaja betörik. A bútordarab robajjal dűl fel. Az asztal lábai recsegve engednek a rajta halálos ölelkezésben küzdő, lihegő, rugdalódzó két ember súlya alatt. Lövések dördülnek el. Ellenfelemnek jobbkarján térdelek. Egy csont ropogva törik. A pisztoly ott hever a padlón. Egy emberi fogor belemélyed balkezem husába.

— Harapni is tudsz, bestia?

Jobbkezem hüvelykujjával a gégére gyakorolt nyomás az állkapcsokat meglazítja. Két kezem forgató nyomása alatt engednek a nyakcsigolyák. Orvtámadóm, kinek golyója közvetlen közelből vállamat súrolta. *kezeim közt kileheli életét.*

Körülnézek. Öcsém lőtt sebbel, melyből patakzik a vér, a pamlagon hever. D. a küzdelem megkezdésekor az ablakon át megszökve, cserbenhagyott. Az ál-alezredes szintén megsebesült, de annyi ereje még maradt, hogy kívánszorogjon.

Anyám egy lepedővel igyekszik fia vérző sebet bekötni. A legnagyobb hidegvérrel elmondja, hogy a küzdelem alatt valaki az ablakon át belőtt a szobába. A golyó, mely öcsém testét járta át, a vele halálos küzdelemben ölelkező oláh detektívet is érte, aki azonban sebesülten elmenekült. A ház valószínűen körül van véve oláh csendőrökkel, mert több fegyveres embert vett észre az udvaron. Próbáljak menekülni, de semmi esetre se engedjem magam elevenen elfogni. A legrosszabb esetben adjam el a bőrömet a lehető legdrágábban.

A padlón heverő Frommer-pisztolyt magamhoz veszem. Csak a nekem szánt, de szerencsére célt tévesztett golyó hiányzik belőle. A holttest nadrágzsebében még találok egy tölténytárat. A tárcza tömve van leiekkel. Magammal kell hogy vigyem — utiköltségnek.

Pisztollyal a kezemben, kimegyek az udvarra. Két alakot veszek észre a sötétségben, de azok előlem menekülnek. A parton át háborítatlanul eljutok lakásomig.

Feleségem épp a gyermekeket fekteti le. — Asszony! — mondom — harc volt a szigurancával. János öcsém súlyosan megsebesült. Én egy detektivet öltem meg. Menekülöm kell! Még visszamegyek Jánoshoz. Addig készíts el mindent. Élelmiszert a hátizsákba, szöges cipőmet, bőrkabátomat. Pár perc múlva újra itt leszek.

Ezzel a parkon át visszaszaladtam a küzdelem színhelyére.

Senki sem állta utamat.

Jánost a hátamra vettem és egy ismerős családhoz készültem elvinni. Talán sikerül őt elrejtennem addig, amíg vagy meggyógyul, vagy meghal.

Anyám újra betipeg a szobába. Tegyem le az öcsémet a pamlagra, mert az udvar megint megtelt katonákkal. Próbáljak magamnak egyedül utat törni. Csak semmi szín alatt ne engedjem magamat elevenen elfogatni!

Kimegyek. Az udvaron fegyveres emberek tömegét látom. A villa egyik nyitott ablakából kiszűrődő fénysugár megvilágítja őket. A Frommer-pisztollyal, amennyire a rossz világítás engedi, célbaveszem a legközelebbi alakokat és tüzelni kezdek. Az automatafegyver kilenc tölténye gyorsan elfogy, de már — egyedül vagyok. Három alak hever előttem a földön. Súlyos sebeik lehetnek.

Egy mellettük heverő szuronyos karabélyt felveszek. Az egyik elesettől elvett töltenytárákkal megtöltöm a zsebemet és sietek haza, mert észreveszem, hogy öcsém háza előtt megállott egy gépkocsi, melyből többen szállanak ki. Most már nincs veszteni való időm, ha hozzá akarok jutni hátizsákomhoz és szöges cipőmhöz!

A házam lépcsőfeljárata előtt azonban valaki vállamra teszi a kezét. Egy oláh csendőr volt:

— Kapitány úr, ne menjen a házba. Már csendőrök vannak ott; meneküljön, mert különben elfogják! Siessen!

Hogy ki lehetett megmentőm, ma sem tudom.

Átugrom a park vaskerítésén. Az istállókhoz sietek. Felveszem lovászomat. Sietve felnyergeljük a Vica lovamat. Én is segítek. Zsifkó, a visszamaradt szerb fogoly, nem kíváncsi ember. Némán engedelmeskedik. Mire azonban elkészültünk, meggondoltam a dolgot. Lóháton nem menekülhetek, mert a havasokat méteres, vagy talán annál is nagyobb hó borítja. Az országúton ellenben elfognak. Szó nélkül otthagynom a lovászt és a felnyergelt lovat. Gyalog vágok neki az erdőnek. A fődolog az, hogy ezentúl senki meg ne lásson.

Szuroksötét éjszakában, zuhogó esőben indulok el *Banica* irányában. A könnyű félcipőt már otthagytam a bokáig érő sárban. Mezítláb vagyok. Köpenyegem nincs, mert csupán az a lüszerkabát van rajtam, melylyel a vérvacsorára mentem el az öcsémhez. Fegyverzetem azonban kifogástalannak látszik. Egy Frommer-pisztoly teljes tölténnyel és egy szuronyos Mannlicher-karabély 25 tölténnyel. A fegyverek az utolsó reménységem. Anyám intelme még mindig a fülemben cseng: „Fiam, drágán add el a bőrdet!” Az utolsó golyó engem szabadít meg a fogság szégyenétől és kínjaitól. De amíg arra kerül a sor, lesz szolgám a túlvilágon, aki a kengyelemet tartja, ha lóháton fogok a legfőbb Hadúr előtti jelentkezésre indulni.

Banicát kell mindenekelőtt elérnem! Ott van egy mészégetőtelepem, melyet egy hű olasz ember kezel. *Martinától* majd kapok cipőt, ruhát és élelmiszert, hogy a Retyezát hómezein átvezető utat megtehessem.

Az utakat kerülnöm kell, mert tudom, hogy csendőrrjárőrök mindenütt keresnek. Az egyes tanyákról sűrűn hallható folytonos kutyaugatás arra enged következtetni, hogy a parasztok kunyhóiban is kutatnak utánam.

Az eső folyton zuhog. A csúszós hegyoldalakon, az erdő fái között a menetelés mezítláb nem tréfadolog. Szerencsémre gyer-

mekkoromban igen sokat szaladgáltam cipő nélkül és ezt horgászás alkalmával a legutóbbi időben is gyakoroltam. A sárban való erős csúszástól eltekintve, nem éreztem túlságosan a lábbeli hiányát.

Ezer gond és aggodalom támadja lelke-met. Anyám! Öcsém! Feleségem, gyermekeim! Mind egy kegyetlen, bosszúra szomjazó ellenség hatalmában. Nem! Aki az én helyzetemben van, annak a végsőkéig megfeszített fizikumát nem szabad oly gondokkal megterhelnie, melyek a pillanatnyi szükségletek keretén túlesnek. Nem gondolok se gyermekre, se feleségre, sem egyéb hozzátartozómra! Nekem nem szabad ellágyulnom! Egy szent kötelességem van: a megtorlás napjáig fenn kell tartanom magam. Hogy ezt elérhessem, szívósnak kell lennem, mint az acélrugó, kitartónak, mint a havasokon egyedül kóborló farkas, kegyetlennek, mint a menyét.

Csak kellő időben jussak el Banicára! Onnét cipővel és élelmiszerrel ellátva elérem a Rezetyát bérceit és rengetegeit és akkor az enyém a világ!

Míg a banicai patak s a Zsil völgye között elhuzódó hegygerinc tetejét elérem, még szuroksötétben is könnyű a tájékozódás. Csak folyton felfelé kell mennem és akkor nem tévedhetek el. A tetőn azonban sok, külön-

böző irányban elágazó hegyhát sötétben könnyen tévedésbe ejtheti az embert. Szerencsémre azonban az eső elállt, a felhők szétszakadoztak és a Göncölszekér, valamint a Sarkcsillag pompás útmutatók voltak. Éjfélutáni egy óra már elmúlt.

Rossz sejtelmektől úzve rohanok és sietek előre. Mielőtt a banicai mészégetőmhöz vezető hegygerincet elértem volna, már ki-
virradt. Kellemetlen eset! További menekülésem szempontjából fölötte fontos, hogy senki se lásson meg. Ez az üldöző oláh vérebeknek fontos útmutató és segítség volna. Azután szegény Martinát sem szeretném bajbakeverni. Hiszen ha kitudódik, hogy menekülésem ideje alatt nála jártam, a legnagyobb bajoknak és kellemetlenségeknek tenném ki.

A legnagyobb óvatossággal közeledem a telep felé. El kell érnem egy szikla tetején tenyésző mogyoróbozótot, honnét áttekinthetem a házat, az előtte elterülő teret és a keretet. Ha nincs semmi baj, akkor a melléképületek és mészkemencék között cserkészve észrevétlenül fogom alkalmazottam lakását elérhetni.

Martina galambjai azonban gyors körökben repkednek a telep fölött. A kutya izgatottan ugat. A tyúkok hangosan rikácsolnak.

Még nem látom a telepet, de ezek mind nyugtalanító előjelek. Ezek az állatok az ily korai reggeli órákban még elég nyugodtan szoktak viselkedni. A tyúkok hangját nem igen hallani, csupán a kakas szokott ilyenkor elég sűrűn kukorékolni.

Midőn a sziklatetőn lévő mogyoróbokorból meglátom a telepet, egy szempillantás meggyőz róla, hogy legsötétebb sejtelmeim és aggodalmaim nem voltak túlzottak. A telep udvara tele volt katonákkal, kik hol a megkötözött Martinát verték puskatusokkal és szijakkal, hol pedig a térdencsúszva kegyelemért könyörgő feleségét és a kétségbeesetten jajveszékelő gyermekeket ütlegelték és rugdosták. Túlságosan távol voltam, hogy mindent megértsek, csupán a „dinamit“ szó ütötte meg többször a fületem.

Míg azon gondolkoztam, hogy ne próbáljak-e lelőni vagy egy oláhot, ami a nagy távolság miatt, ismeretlen puskával, nagyon csekély eredménnyel kecsegtető kísérlet lett volna, két hatalmas komondor észrevétlenül a közelembbe férközött. Első pillantásra felismertem bennük az oláh csendörök által gyakran üldözések alkalmával használt vérebeket. A bestiák hangos csaholással azonnal meg is támadtak. A legközelebbibe markolatig beledöftem a szuronyt. A másik, társának balszerencséjén okulva, tíz lépésnél nem

jött közelebb, de folytonos hangos csaholással, amit németül „Standlaut“-nak neveznek, jelezte hollétemet. Egy jól célzott lövés azonnal elhallgattatta. De mivel a megszúrt kutya még mindig hangosan vonított, agyát a puskatussal loccsantottam szét.

Az ugatás és a lövés felkeltették a hóhérkatonák figyelmét, kik közül négyen sietve közeledtek rejtekhelyem felé. Én azonban nem vártam be közeledésüket, hanem sietve, minden bokor mögött fedezéket keresve, visszavonultam az erdő széléig, hol megállapodtam és nyugodtan figyeltem üldözőimet, kik időközben megszaporodtak, mert még vagy hárman csatlakoztak hozzájuk. Megtalálták a helyet, hol a két kutyát megöltem és élénken gesztikulálva valószínűleg arról tanakodtak, hogy a kutyáik megölője merre menekülhetett el? Végre rajvonalba fejlődve lassan és óvatosan közeledtek az erdő széle felé. Én ekkor leadtam öt lövést, mire vad futásban vonultak vissza. Hogy eltaláltam-e valakit, azt nem birtam megállapítani.

A nap már meglehetősen magasan állott. Meleg volt. A bükkös teljesen kizöldült. Az erdő ilyenkor a legszebb. A táj ezer madárnak dalától hangos. A kakuk szünet nélkül szólt. Ezer méh és rovar zsongott a föld területét betakaró, tarka szőnyeget alkotó tavaszi virágok körül.

Álmos voltam. Pár marék tavalyi, de már erősen kicsirázott búkkmagot ettem. Egy korty vizet ittam és azután lefeküdtem. Karperecórám félhetet mutatott.

Nyolc órakor egy Banica állomására berobogó vonat mozdonyának füttyszava ébresztett fel. A másfélórai alvás rendkívül felfrissített. A legsűrűbb bozótban, egy búkkfa tövében ülve, gondolkodtam.

Pillanatnyi helyzetem cseppett sem volt rózsásnak tekinthető. Ha lakott vidékeken át veszem utamat Csonka-Magyarország felé, akkor a felfedeztetés és elfogatás esélyei oly nagyok, hogy szinte nem is érdemes ily irányban kísérletezni. Hiszen volt annyi pénzem, hogy a szükségleteket bevásárolhattam volna. A detektív tárcájában 3500 leit és egy csomó aprópénzt találtam. De a környéken mindenki ismer. Minden utat és vasutat őriztetnek. Fejemre bizonyára nagy vérdíj van kitűzve. Még azok is, akik nem pályáznak rá, félnek bárminő támogatásban részesíteni. Nem! Ezt az alternatívát a leghatározottabban elvetettem.

A Retyezáton való átkelés, a fáradalmaktól és a vad természet részéről fenyegető veszelmektől eltekintve, sokkal kecsesgatóbb ki látásokat nyújt. Mire a lakatlan helyekről kijutok, a hegytömb nyugati oldalán, Krassó-Szörény megyében, már kevésbé ismernek.

Ott segítő barátokat és rokonokat is találok. De legrosszabb esetben, ha valahol utamat állanak, vagy más akadályok gördülnének menekülésem elé, egyenesen délre fordulnék. Leszállnék az oláh síkságba, Turn-Szeverintől északkeletre. Innét észrevétlenül elérném a Dunát. Azon, akár úszva is, átkelnék Bulgáriába, legrosszabb esetben Szerbiába. Hogy azután mit csinálok később, arról kár most, egy Banica melletti bükkfaterdőben, gondolkodnom.

De hogy ezeket a szép terveket végrehajtsam, mindenekelőtt élelmiszert és cipőt kell szereznem. Mivel pedig élelmiszer és cipő csak a városban található. Petrozsényt kell megközelítenem. A következő éjszaka folyamán majd nyílik alkalom, hogy vagy jó szóval, vagy erőszakkal megszerezsem a szükségleteket.

Nekem azonban mindenekelőtt arra kell ügyelnem, hogy senki meg ne lásson. Ezért az utak elkerülésével kell a várost, vagy egy másik bányatelepet elérnem. Legalkalmasabb volt erre Aninósza, mely egy, messze az ösbükkösbe benyúló völgyben fekszik. A római katolikus lelkészt jól ismerem. Hiszen igen gyakori vendégem volt. Majd csak összeköttetésbe lépek vele valahogyan. Egy pár szöges munkáscipőt, szalonnát, sajtot és kenyeret mindenesetre fog a részemre szerezni.

Leszálltam a patakhoz és rákászni kezdtem. A rákok nagyrésze már rossz volt, mert ezek az állatok most kezdenek vedleni. Tizenöt vagy húsz darab azonban még élvezhető Ezeket megettem nyersen.

Az egész nap — épp pünkösöd előtti vasárnap volt — azzal telt el, hogy az emberek kerülésével igyekeztem Aninószát megközeleltetni. Minél közelebb jutottam a telephez, annál nehezebb lett a bujkálás. A gyönyörű tavaszi idő rengeteg embert csalt ki az erdőbe, akik virágot szedtek és gombát kerestek. Egy alkalommal majdnem egész órát töltöttem egy lombos bükkfa koronájában, hogy holmi kirándulók észre ne vegyenek.

Végre estefelé elértem egy sűrű mogyoróbozóttal benőtt hegyoldalt, honnét az aninószai templomot és a parókiát meg lehetett látni. Közvetlenül alattam kanyargott egy gyalogösvény, melyen minden járókelőt megfigyelhettem, a nélkül, hogy valaki észrevehetett volna. Ez az út vezetett Aninószáról Petrozsénybe s részben abban is reménykedtem, hogy vagy egy csendőr fog előttem elhaladni, akik akkor még pompás, majdnem térdig érő angol fűzőscipőt viseltek. Ha egy ilyet sikerül lelőnöm, a lábbeli kérdése egy csapásra meg lett volna oldva. De néhány virágot és gombát szedő asszony és gyermek kivételével senkit sem láttam. Már majdnem

besötétedett, mikor egy bányász, nagy csomaggal a kezében, gyors léptekkel akart az ösvényen elhaladni. *Csörgő* Károly volt, aki a századomban mint huszár szolgált.

— Huszár *Csörgő*!

Csörgő megállt, mintha kísértetet látott volna. De, úgy látszik, megismerte a hangomat, mert azt kérdezte:

— Hol van, főhadnagy úr?

Magamhoz szólítom.

Egyik legmegbízhatóbb emberem volt.

A beléje helyezett bizalommal járó kockázat mindenestre kisebb volt, mint az, melyet a parókiának éjnek idején való személyes felkeresése által készültem magamra vállalni.

Röviden elmagyaráztam neki helyzetemet s arra kértem, hogy egy levélkét vigyen el a papnak és hozza el mindazokat a tárgyakat, melyeket abban felsorolok.

Csörgő azonnal vállalkozott s én hozzá láttam a levél megírásához. A megölt detektív hagyatékában találtam egy darab fehér papírost, a bányász pedig a kezében lévő baltával lecsapta egy Mannlicher-töltény acélburáját. Az ólommal azután úgy, ahogy, megírtam a levelet, amelyben egy hátizsákot, egy pár (lehetőleg) szöges cipőt, gyufát, gyertyát, baltát és élelmiszert kértem.

Csörgő feltűnően rövid idő múlva tért vissza. Oly keveset késett, hogy a kért holmi-

kat azalatt a legjobb akarat mellett sem szerezhette volna meg. A pap szóbeli válaszát hozta: „Térjek észre, szánjam meg bűneimet, jelentkezzem a csendőrségnél, ne taszítsak még más embereket is szerencsétlenségbe. A szökés örült gondolatát verjem ki a fejemből. Az összes csendőrség és egy katonai különítmény üldöz. Ő a maga részéről semmiesetre sem fog egy ilyen bűnös esztelenséget elősegíteni.“

Akármit! De ezt egy papról sohasem tételtem volna fel.

Az oláh megszállás óta a papság mindig előljárt ott, ahol a hazafias áldozatkészség és a magyar gondolathoz való ragaszkodás ragyogó példáját kellett mutatni. Minden börtönben lehetett egy-egy papot, vagy barátot találni, aki összeverve és megkínózva büszkén viselte a magyar mártírság töviskoronáját a homlokán.

És ha a galambszívű, de hőslelkű püspökre gondolok... Domine, non sum dignus! Uram, nem vagyok méltó, hogy a reverendád szegélyét csókoljam.

Csörgő megvigasztal. Amit a pap nem akart megadni, talán meg bírja szerezni ő. Meghív, hogy töltsen nála az éjszakát. Vacsorára és másnap reggelire még telik. Virradat előtt azonban el kell hagynom újra a házát, mert ha valamelyik szomszéd fel-

ismerne, abból a legnagyobb baj lehetne. Majd meglátjuk, hogy az éj folyamán honnét fogjuk beszerezni a cipőt és élelmiszert.

A meghívást elfogadom. Sötétség beálltával beosonunk a telep szélén álló kis bányáslakba. A puskát elrejtettem a bokrok közt, csupán a pisztolyt vittem magammal.

A bányász felesége pompás vacsorával vendégelt meg és a tűzhely mellett megvetett szalmazsákon úgy aludtam reggel két óráig, mint egy gondnélküli király.

Az Isten fizesse meg neked, Csörgő Károly, azt a jót, amit velem tettél! Én nem vagyok abban a helyzetben, hogy ezt megtegyem.

Szürkület előtt újra ott voltam a bozótban a puskámnál. Csörgő megigérte, hogy a szükségeseket a föld alól is megszerzi és elhozza nekem a délelőtti folyamán. Ha más nincs, hát ideadja a saját cipőjét. Az élelmiszerek beszerzésénél azonban roppant óvatosnak kell lennie, mert az oláhok minden magyar bányászt figyelnek. Sejtik, hogy valamelyiküknél el vagyok rejtve.

Rejtekhelyemen nyugodtan várom Csörgő jövetelét. Kilenckor beállít: semmit sem tudott vásárolni. A bányatelep két boltjában minden vevőt igazoltatnak és figyelnek a detektívek. Családomat illetőleg semmit sem birt megtudni. A kastélyt és gyártelepet, valamint a gazdasági épületeket katonaság

őrzi. A cselédségnek nem szabad senkivel sem érintkeznie. Kósza híreken kívül semmit sem tudott. Még arról sem értesült, hogy öcsém, a főszolgabíró, életben van-e még?

Egy kis szalonnát és kenyeret, valamint egy palack tejet hozott, de ez alig volt elég éhségem pillanatnyi csillapítására. A saját lábán lévő cipőjével is megkínált, de azt már azért sem fogadhattam el, mert túlszűk volt nekem.

Igy hát elváltam Csörgőtől, aki megígérte, hogy estig mindent meg fog kísérelni az érdekemben és siker esetén a szükségletekkel ellátva, tíz órakor fog az első találkozás helyén felkeresni.

A hétfői nap azzal telt el, hogy töltött fegyverrel a kezemben, utak mentén lestem olyan oláh emberre, aki jó cipővel vagy bocskorral a lábán, élelmiszereket visz. De az oláhot mindig és mindenütt az általa meg nem érdemelt szerencse kíséri. Bizony egész nap nem jött senki a puskám csöve elé, akit érdemes lett volna leteríteni. Az a bizonyos füzőscipős katona, vagy az élelmiszerekkel telt átalvetőt hurcoló bocskoros oláh, kiket annyira epedve vártam, nem mutatkozott.

A sötétség beálltával eltökéltem magam, hogy Petrozsény városába megyek — rabolni. A puskát újra elrejtettem, pisztollyal és szuronnyal felfegyverkezve, bementem

Petrozsény „Nyugati bányatelep“ nevű elővárosába. Először elhaladtam a cigányputrik mellett. Itt nincs semmi keresnivalóm. Azután bekukkantottam az ablakon keresztül néhány szegény bányászhoz. Csupa nyomoruság. Végre egy oláh boltos házába nyitottam be. Az egész család vacsorázott. Bejövetelemtkor minden meglepetés nélkül fogadtak. Valószínűen szegényebbsorsú vevőnek néztek.

Pisztolyomat a házigazdára emeltem és anyanyelvén megmagyaráztam neki: ha azt akarja, hogy életben hagyjam, akkor azonnal és szószerint teljesítse parancsaimat.

— Pénzem nincs — felelte.

— Nem azért jöttem. Adj élelmiszereket.

A falon lógó hátizsákot megtömettem puliszkával, mely az asztalon párolgott, túróval, szalonnával és hagymával. Egy nagy csomag gyufát és gyertyát és egy kézibárdot szintén betétem a hátizsákba.

Prédámmal azután gyorsan távoztam azon az úton, amelyen jöttem.

Egy oláhval találkoztam. Beszélgetésbe elegyedtem vele. Meztelen lábammal kitapogattam, hogy fűzős cipője van. Kéthárom ökölcsapásom meggyőzte emberemet, hogy itt minden ellentállás hiábavaló. Le a cipővel, le az inggel. A megfélemlített oláh a világ legengedelmesebb embere. Pár perc

mulva már cipővel a kezemben és egy inggel a karomon folytattam utamat.

Vaksötét volt. De miután puskám rejtekhelyét egy nagy bükkfa tövében a földön elszórt faágakkal megjelöltem, némi keresés és tapogatózás után megtaláltam.

Itt gyertyát gyújtottam. Mindenekelőtt széttéptem az inget és egy pár jó kapcát készítettem belőle. A cipőt, amely elég bő volt, fölvettem és gondosan összefűztem. Azután jót falatoztam a még meleg puliszkából és a túróból. A szuronnyal jó mogyorófabotot vágtam és végre elindultam, hogy minél előbb eljussak Csonka-Magyarországba.

Sűrű köd és zuhogó eső. A tájékozódás roppant nehéz volt. Azért kezdetben a ködön keresztül sejteni lehetett Petrozsény villanylámpáinak irányát. Annyit tudtam, hogy állandóan nyugati irányban kell egy fűvel benőtt hegygerincen haladnom. Jobbra és balra tőlem erdő. De négy helyen a két erdőszél összeér és akkor egy ideig erdőben kell menetelnem. Ezek ily éjjeli meneteléseknél eltévedés szempontjából a legveszedelmesebb helyek. A hegygerinc különben egyenesen kelet-nyugati irányban húzódik. Két vasuti vonal közt fekszik. Északon van a puj—petrozsényi vonal, délen a livazény—vulkán—lupényi. Az elég sűrűn közlekedő vonatok dübörgése és füttyülése is elősegíti a

tájékozódást. Az északi vonal hegyi pálya. A gyakorlott fül a mozdony zakatolásából megismerheti, hogy a vonat hol megy.

Egész éjjel tapogatózva haladok. Botommal, mint a vak, keresem az ösvényt. Ha a helyes irányt illetőleg nem vagyok tisztában, várok, míg egy-egy vonat zakatolása, vagy a tőlem délre lévő bányavárosok gőzkürtjének búgása el nem árulja az irányt. Egyszer ily módon azt veszem észre, hogy egyenesen a gőzkürt irányában haladok. Visszafordulok, mert tévedésből egy dél felé lejtő mellékkerincre jutottam. Újra megtalálom a helyes ösvényt. Egy előttem ismert útmenti fakereszt teljesen megnyugtat. Ha erdőben kell mennem, meggyújtom a gyertyát és a fák mohos oldaláról megismerem az északi irányt. Csak mindig nyugat felé. Sohasem szabad meredek lejtőn leereszkednem, mert a hegygerinc meglehetősen egyenes.

Végre kiderül. A Göncölszekér és az Északi Csillag láthatók. De látom a vulkáni és a lupényi bányatelep távoli lámpásait is. Most könnyen bírom betartani az irányt és gyorsabban haladok.

Virradni kezd. Oly helyhez közeledem, ahol az üldözőimmal való találkozásnak valószínűsége a legnagyobb. A DEALU-BÁBI-i útkereszteződést — ha komolyan és a helyi viszonyok tekintetbevételével ész-

szerűen üldöznek — egy percig sem szabad megfigyelés nélkül hagyniok az oláhoknak.

Megteszem előkészületeimet. A puska závarzata jól működik. Az irányzékot 300 lépésre állítom be. Szemüvegem okozza a legtöbb gondot. Egész testemen nincs egy száraz cérnaszál. Mivel törüljem le az amúgy is elég homályos üveget? Hónom alatt van mindössze egy száraz ingdarab. Azt kitépem és azzal elég jó eredményt érek el. Szemüvegemen át elég tisztán látom a vidéket, de az irányzékot és a célgömböt is.

Levetem a cipőmet és óvatosan cserkészem a bokrok között az országútig. Gondosan figyelek minden irányban. Senki sem állja utamat. Ez alkalommal aggodalmaim alaptalanok voltak. Keresztezem a Vulkánból — északi irányban — Puj felé vezető országutát. Bent vagyok az Oboroka felé vezető hegygerinc ősbükköseiben.

Egy ideig gondosan kerülöm a felázott csapást, nehogy meztelen lábaim nyomai esetleg gyanút keltsenek. Különben most már az az érzésem, hogy a legnagyobb veszélyen túl vagyok. Az oláh csendőr nem szeret a vadonban portyázni. Inkább figyeli az országutakat és vasutat. Túlveszélyes dolog egy olyan felfegyverzett embert üldözni, akinek már nincs veszítenivalója és aki éppen ezért mindenre el van szánva.

Még két óra hosszat haladok előre a reggeli madárdaltól hangos erdőben. Itt még a bükkfa nem zöldült ki, de a föld teljesen be van borítva a legüdebb tavaszi virágokkal. Kedd van, május 9-ike. A kakuk szól. A bubosbanka is elvétve hallatja már a hangját. Egy kánya pelyhes fiókái élesen vijjognak egy magas fa tetején rakott fészükben. A csapáson se embernek, sem háziállatnak semmi nyoma. Egy nyúl bandukoltatott közvetlenül előttem a meredeken felfelé vezető, puha, felázott ösvényen.

Mire egy rétre érek, a nap is kisütött.

Legfőbb ideje, hogy pihenésre is gondoljak. A több napra szánt nagy testi teljesítmények előfeltétele, hogy az ember az erejét lehetőleg gazdaságosan tudja felhasználni.

Mindenekelőtt nagy tüzet rakok. Ezt a fényűzést itt már megengedhetem magamnak. Egy elhagyott fedezékben — mert itt tomboltak az 1916-os év legelkeseredettebb küzdelmei — egy sajkát találok.

Vizet forralok és megfőzöm a reggeli kávé.

A napon ülök.

A nap melegének a legbágyasztóbb hatása van. Az éj és a hajnal hűvösségében az ember friss marad. A napsugár ezzel szemben úgy hat, mint az ópium. Alig bírok a kávé-

hoz egy kis pirított szalonnát puliszkával enni.

Teljesen levetkőzöm s az össze-vissza ázott és izzadt ruhát, jobbanmondva: rongyokat, kiterítem a napon. Magam pedig leheveredem és végre a teljes biztonság érzésével elalszom.

Fázva ébredek fel. Mikor fejemet nyugalomra hajtottam, a napon feküdtem. Most már árnyékban vagyok. Karperecórám két órát mutat. A tűz elaludt, de a hamú alatt még pislog a parázs. A rádobott száraz gallyak gyorsan lángra lobbannak. Összeszedem ruháimat, még egy keveset megszáritom a tűz mellett és felöltözöm. A kávé és szalonna csak most ízlik igazán. Leltározom élelmiszerkészleteimet és örömmel állapítom meg, hogy nem kell takarékoskodnom. Annyit ehetek, amennyi jólesik.

Háromkor ismét úton vagyok. Meredeken haladok felfelé. Elérem a fűvel borított havastetőt. Itt már egyes hófoltok is vannak, de kiterjedésük nem akkora, hogy ki ne lehetne kerülni őket.

Oboroka és Tulisa mind oly helyek, melyek a magyar vitézséget megörökítő hadtörténelem legragyogóbb lapjaira vannak feljegyezve. Hetekig tombolt itt a harc az oláh túlerő ellen, melynek előrenyomulását a bányászszászlóaj és a budapesti népfelkelő-

ezred állította meg. Végre jöttek a németek a nehéz mozsarakkal. Szálláspataik, Borbátvíz, Serel, Livádia összes golyvásai, akik ott elég nagy számban vannak, hosszú köteleken húzták az ágyukat az állásokig. Még a falusi bírák által kizavart asszonyok és gyermekek is segédkeztek. Az első lövés dörrenését túlharsogta az ágyukat húzók „Sze-treászká“-ja. Ezrével borították a betolakodott bocskorosok tetemei a hegyoldalakat. Keselyüktől és rókáktól lerágott csontjaik még most is ott fehérlenek.

És nekem, alig öt évvel később, mint űzött vadnak kell menekülnöm olyan helyeken, ahol különítményem élén én is kivettem szerény részemét a siker kivívásában.

Málnássy őrmester sírja mellett haladok el. Jól ástuk és raktuk meg annak idején kövekkel. Háborítatlanul pihen ott, ahol elesett. Senkit nem irigylek ebben a percben úgy, mint őt.

Beesteledik. A Bilug-havas fenyvesei közt vagyok. Egy elhagyott fedezékben, mely annakidején nagy kövekből és fenyőtörzsek-ből összerakva, ellent tudott állni az idő viszontagságainak, jó éjjeli szállást találok. A száraz fatuskókból rakott hatalmas tűz mellett jól kipihenem magamat.

Szerdán reggel, május 10-ikén, gyönyörű verőfényes időre ébredek. Egy kicsit eikés-

tem ugyan, mert már nét az óra. de nem nagyon bánom. Jól pihentem. Bőven táplálkozom. Testi teljesítőképességem semmi kívánnivalót sem hagy hátra. Különben a világ legszabadabb embere vagyok. Akkor fekszem és kelek, amikor jólesik. Nem kell tartanom tőle, hogy lekésem valamely vonatról, vagy hogy egy esatlakozást mulasztok el.

Ha utamat az eddigi irányban akarom folytatni, a hómezőkkel borított magas havastetőkre jutok. A hó nem oly kemény, hol elbírjon. Nekem azonban mindenesetre óvakodnom kell, hogy útközben látható nyomokat ne hagyjak vissza. Hátha egy üldöző járőr mégis erre a vidékre téved? Egy magányos ember cipőnyoma nem lehet másé, csak az enyém. Ki mászná meg ilyenkor cél nélkül az ezer veszedelmekkel fenyegető csúcsokat? Itt nem járnak turisták, mint az osztrák és svájci Alpokon, kik vasárnaponként csupa mulatságból kimennek olyan helyekre, ahol a lavinák zuzzák őket agyon, vagy megfagynak a hirtelenül kerekedő hóviharakban.

Leereszkedem a puji völgy fenekéig. A patak vízállása elég magas, de dél felé, mikor a hó a nap melegétől megolvad, még nagyobb lesz. Mindegy! Nincs választásom! A patak vizében haladok felfelé. Itt nem hagyok hátra semmiféle nyomot.

A jéghideg víz bokáig, térdik, de helyenkint övig ér. Mindkét parton meglehetősen magas hófalak szegélyezik a rohanó árat. Keserves, hideg munka, ha az ember többnyire körül-köre ugorva, néha a szó szoros értelmében hideg fürdőt véve, aránylag lassan halad előre. Helyenkint, ott, ahol a patak egy-egy déli hegyoldal mentén folyik, a partról elolvadt a hó. Itt azután egy ideig szárazon mehetek és újra felmelegíthetem a jéghideg vízben megdermedt tagjaimat. Szerencsére a nap oly melegen süt, mintha július volna. Pedig, ha az eseményeket időszerinti sorrendjében átgondolom, csak május 10-én találom magamat. A nap melege azonban a havat rohamosan olvasztva, a patak vizét is mindjobban megdagasztja. Ennek hátrányait pedig fokozott mértékben kezdem érezni, amint a hóviszonyok arra kényszerítenek, hogy időnkint újra a hideg vízbe térjek vissza.

Miután néhány óra hosszat felfelé haladtam, olyan helyre jutottam, ahol már nem kellett félnem attól, hogy a hóban hátrahagyott lábnyomaim elárulhatnának. Nincs az az ígéret, mely az engem üldöző katonát rábírná arra, hogy itt keressen. Ezért elhagyom a patak medrét és minden lépésnél a puha hóban térdem felülíg süllyedve, folytatom keserves utamat. Saját testem

háromféle hőfoknak van kitéve. Övig száraz, meleg nyár. Övtől térdig a nedves ruha Priznic-borogatásként tapad izzadó testemhez. Térdtől lefelé ellenben a hideg, nedves télen vagyok.

A hótaposás a képzelhető legmegerőltetőbb munka. És ennek az erőltetésnek gyötrelmei a hihetetlenségig fokozódnak akkor, ha a hó nem egészen lágy.

Sűrű fenyvesben menetelek. Itt a hó még nem lágyult meg egészen. Oly helyekre érek, ahol az ember egyik lábával teljesen elsüllyed fenékig, míg a másikkal megáll a hó tetején. Ezt az olasz erdőmunkások és orvvadászok igen találóan úgy jellemzik: „Uno si, uno no“. (Az egyik igen, a másik nem.)

Ez a legkeservesebb és a legfárasztóbb. Tíz percnél tovább pihenés nélkül a legerősebb és legedzettebb ember sem bírja. És ha a szegény vándor visszatekint és látja az utolsó pihenése óta megtett utat, az eredmény csekélyisége miatt kétségbeesik.

De következetes kitartással minden bajt le lehet győzni. Amint az árnyékos erdőben feljebb és feljebb jutok, a hó mind keményebb lesz. Az „igen“-ek mindinkább szaporodnak a „nem“-ek rovására. A hó tetején besüllyedés nélkül tett lépések száma gyakoribb lesz és végre nyugodtan sétálok a ruga-

nyos fehér felületen, mintha az a város járdája volna.

Ily módon gyorsan haladok előre és mire karperecórám délután 1-et mutat, újra kijutok az árnyékos fenyvesből a verőfényes havastetőre.

Száraz galyakból tüzet gyújtok és pihenek. A meglévő kávé négy részre osztom és a negyedrészt megfőzöm. Éhségemet lecsillapítom. Erőt gyűjtök, mert a mai napon végzendő munkának és fáradtságnak legnehezebb része még csak most következik. Szemeim előtt terülnek el a Kusztura bércei, melyeket foltnélküli, csillogóan fehér hólepel borít. A májusi napsugártól áthatott levegőben meleg, sőt forró nyár, a földön ellenben fehér hó és jégpáncélos tél. A látvány a természetbarát és turista szemét a képzelhető legnagyobb gyönyörűséggel tölti el, de a vad természeti erők játékának kegyelem nélkül kiszolgáltatott, hiányosan felszerelt vándor a halál ezerféle alakjával kénytelen szembenézni. Át kell kelnem azon a sziklagerincen, mely a puji patak és a Lapuzsnyik közötti vízválasztót alkotja. Jelenlegi pihenőhelyemtől körülbelül 800 méternyi magasságkülönbséget kell leküzdenem. A hó e napon puha s a lavinaveszély épp most a legnagyobb. Minden alpinista tudja, hogy ilyenkor istenkisértésszámba megy a hóborította,

napsütötte, meredek sziklaoldalakon való mászkálás. Éjjel, mikor a hó teteje megfagy, a lavinaveszély megszűnik ugyan, de én akkor nem mehetek neki e rengeteg hómezőnek. Ha a hó még besüpped alattam, akkor pár száz méternyi kapaszkodás után a jégkéreg elvágja ruhámat, megsebzi lábaimat, leszedi a húst a csontokról. Ha ellenben annyira megfagy, hogy elbír, akkor hiányos felszerelésemmel, rossz, szakadozó, vasmacska- és szögnélküli cipőmben egyetlen lépést sem bírok tenni. Olyan feladat előtt állok, mint az a mesebeli királyfi, akinek egy üveghegyen kellett átmásznia, hogy szíve választottjához juthasson. Aki azokon a lejtőkön elcsúszik, feltartóztathatlanul leszánkázik a mélységbe és nyomát csak egy hosszú vérfolt jelzi, melynek alsó végén a prédát kereső róka pár csontnál és véres ruhafoszlánynál alig fog egyebet találni.

Mindezeket tekintetbevéve, ebéd után azonnali indulásra szánom el magamat. A legnagyobb baj, hogy a vízben való menetelés majdnem teljesen tönkretette amúgy is gyenge cipőmet. A puskaszíjból vágott vékony szeletekkel igyekszem a lelógó talpat a felbőrhöz hozzáerősíteni. Az én helyzetemben még egy cipésmester sem ment volna sokra, mert egyetlen szerszámom a dikicsnek használt szurony volt, a lyukakat pedig

egy jól meghegyezett, kemény fenyőággal furtam ki. Robinson Crusoe mintájára készített munka. A sok folytonossági hiány a betolakodó havat szerencsére újból ki is engedte.

A hó teljesen lágy volt. Övig süpedtem a hideg, kásás masszába. Pihenés nélkül száz lépésnél többet nem bírtam megtenni. Amint a meredekebb helyekre értem, minden pillanatban vártam a lavina megindulását. De arról is meggyőződtem, hogy fagyot havon itt sohasem bírtam volna átvergődni. Olyan helyzetben voltam, mintha egy sokszáz méter hosszú, igen meredek háztetőn járnék. Rossz cipőmmel itt bizonyára utolsó, kényszerű ródlizásomat tettem volna meg. Felettem két kopasznyakú keselyű keringett. Ezek talán épp én belőlem akarnak lakmározni, ha sorsom itt, a havasok tetején teljesedik be.

Több lavinának a nyomát látom. Ha az egyiket elérem, akkor meg vagyok mentve. A hó ott vagy teljes egészében lecsúszott, vagy pedig a hatalmas nyomás alatt annyira megkeményedett, hogy további csúszásoktól nem kell tartanom. De odáig még nagyon sok havat kell taposnom.

Felsőtestemről övig patakszik az izzadtság. Övtől lefelé majdnem megfagyok. Pihenés közben mindig le szoktam taposni annyi

havat, hogy dermedt lábaimat legalább egy kissé a nap sugaraiban megmelegíthessem. A cipőm annyira romlik, hogy több alkalommal kötözéssel és foltoztatással kell segítenem. Csak elérhetném a Lapuzsnyik-völgycet. Ott már újra mezítláb folytathatom utamat.

Teljes szélcsend. Ezt a tökéletes hangtalanságot a legelhagyatottabb vadonban is csak ritkán tapasztalhatja az ember. Lépéseimnek és a hóval való küszködésemnek zaján kívül egyáltalában semmi hangot sem hallani. Ilyen néma a természet csakis a légiüres térben lebegő holdban lehet.

Végre elérem a lavina nyomát. Remény-ségemben nem csalódtam. A hó itt részben csak bokáig ér, részben oly kemény, hogy el sem süllyedek benne. Most már, a görgeteg esési irányát követve, a lehető legmeredekebben kell felfelé haladnom. Azonban más akadállyal találom magam szemközt. A hegygerinc tetején a szél egy helyenkint áthajló, legalább 15 méter magas hófalat alkotott. A német alpinisták ezt „Schneewächte“-nek nevezik. Hogyan fogok azon átjutni? És ha ma nem bírok itt keresztülvergődni, akkor az életbenmaradáshoz kevés reményem van. Már árnyékban vagyok, mert a nap az előttem lévő hegygerinc mögött eltűnt. A nyári meleget pillanatok alatt a legdermesztőbb hideg váltotta fel. Átázott ruhám jégpáncél-

lá változik és a cafatos rongyokon csörögve lógnak a jégcsapok. Ebben az állapotban tűz nélkül egy éjszakát nem bírnék túlélni. Arra pedig, hogy a délutáni utat vissza az erdőig jelenlegi állapotomban, megfagyott hómezőkön át újra megtegyem, alig merek gondolni. Csak előre! Ha a hófalat elértem, majd találok valami utat-módot, hogy átmásszak rajta.

Feltevésemben nem csalódtam. Előttem nagyobb állatok, a medve, vagy zergék már megtették ugyanazt az utat. A nyomukat már nem tudtam meghatározni, mert többnaposak lehettek és így erősen el voltak olvadva.

A hófalba vájt árokban felkapaszkodva, elértem a hegytetőt.

Meg voltam mentve!

Előttem egy hótól teljesen megtisztult hegyoldal terült el. A déli lejtőkön a nap melege és a sokkal gyakoribb lavinák folytán a hó már csak egyes foltokban maradt meg. Csak a völgy feneké, hol a Lapuzsnyik-patak folyik havasi réteken át addig, amíg az ősfenyvesek rétegét el nem éri, volt vastag hótakaróval borítva. A viharok a tél folyamán a hegytetőkről annyi havat hordtak itt össze, hogy a patak vize egy alagútban folyt s egyáltalában nem volt látható.

Az előttem elterülő, felejthetetlenül szép

látványosságban azonban nem igen értem rá gyönyörködni. Sietnem kellett, hogy a lejtő meredek részén túl legyek, mielőtt a nap lemenne, mert fagyott földön itt leereszkedni valóban kétségbeejtő vállalkozás lett volna. Alig figyeltem a sok zergére. Az egész hegyoldal megelevenedett e fürge állatoktól, melyek a hó eltünése után a napvilágra kerülő tavalyi száraz fűszálakat legelték. Egy kő tövében már egy, a napon sütkérező egérpárt is láttam. A havasi-pacsirta és sármány már hallatták csicsergésüket. Egy fogoly-csapat szállt fel előttem.

Mire eltűnt a nap, elértem a völgy fenekét, Kőkemény hóréteg borította itt a földet. A patakot nem lehetett látni, csak a hó alatti morajlását hallottam.

Amig elértem az erdőt, legalább négy kilométernyi utat kellett még mennem a völgy fenekén, a csontkeményre fagyott hórétegen. A havastetőket az utolsó napsugarak vörösré festették, míg itt lenn teljesen esti hangulat uralkodott. A levegő csípősen hideg volt.

Cipőm a köves hegyoldalon való leereszkedés alatt teljesen elhagyott. Ezen már semmiképen sem lehetett segíteni. Az átázott, teljesen ellágyult bőrrongyokat eldobtam. A bakancsok előbbi tulajdonosától elvett ing maradványait meztelen lábamra csavar-

tam, kalapom zsinórjával valahogyan megerősítettem és így folytattam utamat a völgy-katlan fenekén a védelmet és hajlékot nyújtó erdő irányában. Az első negyedben álló holdsarló elég jól megvilágította a tájat. Egy jó órai akadálytalan menetelés után elértem a fenyveserdőt.

A terebélyes fák alatt hómentes helyet találtam. A hűvös esti szél ellen a több, mint méter magas hófalak, melyek minden fenyőfa körül valóságos tölcseért alkottak, elég jól megvédelmeztek. Miután lábon álló, száraz fenyőfácskákból a Petrozsényben szerzett bárdal rövid idő alatt elegendő fát szereztem, hatalmas tüzet gyújtottam. Kávét már nem főztem. Alig ettem pár falatot, aztán fejemet a fenyőgalyakból készült ágyon nyugalomra hajtottam. Aznap este nem kellett engem ringatni.

Az éj folyamán a csípős hideg többször felébresztett. Hiszen úgyszólván ruhátlan voltam és csak a tűz melegéből éltem. De azért addig, amíg a láng és a parázs a jótékony, éltető meleget kisugározta, pompásan aludtam és pihentem.

Csütörtökön, május 11-én, pompás, szélcsendes, verőfényes időben ébredtem föl. A nap sugarai már régóta melegíthették fenyőfagalyas vackomon pihenő testemet,

mert dacára annak, hogy a tűz már elaludt, nyugodtan tovább szundikáltam.

Miután úgy emberek, mint a vad természet részéről közvetlenül semmi veszélytől sem kellett tartanom, a mai napot félig-meddig a pihenésnek szántam. Különösebb cél kitűzése nélkül csak addig akartam menetelni, ameddig kényelmesen sétálgatva, minden megerőltetés nélkül el birok jutni.

Mindenekelőtt kávéfőztem s pirított szalonnával és turóval jóllaktam. Azután annyira-amennyire rendbe szedtem a ruházatomat. Lábbelinek már nyoma sem volt. Nagykarimájú nemezkalapomat, melyet akkor, amikor feleségemtől szombat este elbúcsúztam, a fogasról leakasztottam, kettévágtam. A két félből, a puskahevederből kihasított szijak segítségével, valami bocskorfélét varrtam össze. Nem volt valami híres alkotmány, de egy napig, úgy ahogy, kitarzott. Pisztolyomat és a karabélyt megtörültem és gondoskodtam a závarzat könnyű működéséről.

Bal kezem fájni kezdett. A detektív harapásától keletkezett seb genyedésbe ment át. A sérülés nem nagy, de erősen el volt hanyagolva. Jól megmostam hideg vízzel. Egyéb ápolásban pillanatnyilag nem részesíthettem, mert még tiszta zsebkendőm sem volt.

Improvizált bocskoromban elég jól és kényelmesen haladtam az immár hóalagútból kibujt, hatalmas hegyipatak mentén lefelé. Minden kő, minden fa ismerős volt itt előtttem; mindegyikhez egy-egy vadászati vagy háborús emlék fűződött. Minél tovább mentem, annál kevesebb lett a hó. A Lunka-Berhina nevű nagy rét már teljesen kiszökdült és a legpazarabb tavaszi virágdíszben tündökölt. Azokon a helyeken jártam, melyek a Retyezát-hegység vadászsporthagyományában megörökített férfiak életével a legszorosabban voltak összeforrva. Itt mutatták nekem vén vadászok azt az óriási, évszázados, egy rét közepén egyedül álló fenyőfát, melynek terebélyes ágai alatt kovapuskával és 20 kopóval vadászó Berhina szokott táborozni. A faóriást a vihar kidöntötte azóta és helyét csak egy, a sok tábori tűz által megfeketített, nagy kő jelzi. Nándra Ábi, Tornyai Gyula, Buda Ádám és az angolok szintén gyakran szoktak vadászatok alkalmával itt táborozni. Rudolf trónörökös is többször e helyen ütötte fel sátorát.

Mind-mind eltűntek, mint Berhina nagy fenyőfája... De mi minden nem tűnt el, nem semmisült meg, nem vesztette el értékét, nem változott meg azóta!

Csak a Stanuletye égbetörő sziklafalai állanak. Most is, mint akkor, ott keringenek a

megmászhatatlan kőtornyokban fészkelő kőszáli sasok és kopasznyakú keselyük. Most is a sziklák tövében zúg a Lapuzsnyik-patak. Az idén is kihajtanak a tavaszi virágok s legpompásabb havasi növények, melyek betakarják és benövik egy tövig leégett épület helyét. A régi magyar csendőrlaktanya volt, mely az 1916-os háború alatt a retyezati vadászkülönítménynek nyújtott hajlékot. A bocskoros barbárok felgyújtották. Az örökké új életet teremtő természet betakarja és gyógyítgatja az emberi oktalanság útötte sebeket.

Délfelé a tavaszi nap sugarai forró nyári hangulatot teremtenek. Az annyiszor átázott és testemen újra megszáradt ruhafoszlányok elvesztették azt a légyságot és simulékony-ságot, mely a kultúrember öltözetének viselését kellemessé és kívánatossá teszi. Aki abban a helyzetben van, hogy tetszés szerint friss és tiszta fehérneműt váltson, az nem ismeri azt a kint és gyötrelmet, amit az elnyütt, piszkos, testen száradt ruha okoz. A fürdés és tisztálkodás utáni vágy minden más igényt és kívánságot háttérbe szorít. Ami a kultúra ölen élő embernek magától értetődő és észrevétlenül kielégített mindennapi szükséglet, az ily rendkívüli körülmények és nélkülözések között küzdő száműzött-

nek, mint az elérhetetlen javak legfőbbje és legnagyobbika, tűnik fel.

Megállok, tüzet rakok s azután levetkőzöm. Fehérneműm maradványait egy szalonnadarabbal jól bezsírozom. Azután a tűzből veszek hamut és azt a zsíros ruhadarabokkal jól összekeverem -s összegyúrom. Az így preparált darabokat a patak vizében kimosom és egy lapos kövön egy darab fával megsulykolom. A kicsavart ruhát a napra terítem ki száradni. Ezután a saját testemet kenem be szalonnával és hamuval és akkor megfürdöm a patakban. Az eredmény a körülményekhez képest — pompás volt. A teljes megtisztultság érzésével hagyom el a jéghideg fürdőt, hogy addig, míg a fehérneműm meg nem száradt, a napon heverészve, aludjak.

A fürdés jó volt. De én azért mégis mindenkinek inkább a meleg vízzel telt kádat és az illatos szappant ajánlom.

A kiszáradt rongyok is majdnem a tiszta fehérnemű illúzióját keltették.

Mily kevéssel beéri a puszta létért küszködő ember.

Majdnem sétaszerűen folytatom utamat a megáradt hegyi folyó partján lefelé. Mind melegebb és melegebb tájakra érek. A bükkfák levele már kizöldült. A patakmenti réteken a fű majdnem térdig ér. A vegetáció itt

a havasok alján sokkal bújább és a növények gyorsabban nőnek és fejlődnek. Mintha a hómentes, nyári időszak rövidegét behatóbb és bújább tenyésztéssel jobban kellene kihasználniok. Közeledik az est. A denevérek már mindenfelé láthatók, amint a félhomályban fekete, összevissza dobált labdacso módjára látszólag céltalanul repkednek. A kecskefejő halkán, teljesen nesztelenül surran egyik fától a másikig. A baglyok éles hangja időnként rikító disszonanciával szakítja meg azt az orgonaszerű hangharmóniát, melyet a szikláról sziklára zuhanó, hatalmas, az olvadó hó vizétől megdagadt, hegyipatak víztömegeinek zúgó ritmusa alkot.

A délutáni pihenés és alvás annyira felfrissített, hogy a holdvilágos nyári estén való erdei menetelés nekem úgy tűnik fel, mintha turista módjára egy vakációs kéjutazást élveznék.

Igy fáradtság nélkül, mezítláb, mert a kalamból készült nemezbockorokat a fürdés helyén elhagytam, egyik kilométert morzsóloom le a másik után. Tulajdonképpen nem tűztem ki semmiféle elérendő célt magamnak, csak addig akartam előremenni, amíg éppen jól esik. Ennyi szenvedésteljes, fáradtságos nap után ma félig-meddig pihenve akarok erőt gyűjteni. A lakatlan vadonban való, aránylag veszélytelen utazás után, ami rám-

nézve fegyverszünetszámba megy, rövidesen ismét emberek közé, lakott helyekre kerülök. Ez jelenleg rámnézve azután ismét harctér. Háború, melyet egyéni furfangom és találakonyyságom fegyvereivel egy rablóállammá tömörült horda ellen viselek.

A keskeny holdsarló a magas hegygerincek által szűkre szabott láthatár felé közeledik. A zúgó hegyi folyam balpartján haladva, elértem a Gura-Apilor nevű helyet, hol a Lapuzsnyik felveszi egy jobbparti, jelenleg az olvadó hó vizétől erősen megdagadt hegyipatak zúgó víztömegeit. Itt palló vezet át körülbelül 15 méter magasságban a most hegyi folyammá megnövekedett patak medre fölött. Átmegyek és a fent említett mellékfolyó mentén vezető ösvényen haladok felfelé. Tudom, hogy az egy faiparvállalat duzzasztóműveihez vezet, melyeket évek óta egy olasz ember, az öreg Karlo, szokott kezelni és rendben tartani. Karlo itt tölti a telet is. Összel ellátják több hónapra liszttel, szalonnával, túróval és más élelmiszerekkel, hogy a nagy hóesések idején, mikor csak ski-vel lehet ezeket a helyeket megközelíteni, semmiben hiányt ne szenvedjen. De ettől eltekintve, Karlot nem ismerem olyan embernek, hogy nála a vadhús kifogyna.

Az ösvény egy hirtelen kanyarulatánál kilépek egy tisztásra és ott állok a hatalmas

fatörzsekből épült, fenyőfakéreggel befedett kunyhó előtt. Egy kutya dühös ugatással támad és alig bírok ellene mogyorófabotommal védekezni. Nem nagy állat, de annál mérgesebb és merészebb. Kopókorcs, ahogy a vadászkutya és juhászkomondor keverékéből származó ivadékokat szokták Erdélyben nevezni.

Egy ember kilép a kunyhóból és olaszosan hangzó oláh nyelven kérdi, hogy ki vagyok?

— Rodolfo vagyok, az öreg Passudetti Antonio fia — felelem olaszul.

Az öreg erre a kutyát csendre inti és rövid idő múlva egy gyertyalámpással tér vissza, mellyel arcomba világítva, pár pillanatra egymással farkasszemet nézünk.

Meunyt bir két szempár egymásnak elmondani, anélkül, hogy egy hang elhagyná az ember száját: „Megismertelek. Tudom ki vagy. Sejttem miért állsz előttem mezítláb, rongyokba burkolva. Gyere a kunyhóba, de hallgass. Egy szót se, ha drága az életed“.

Betuszol a kunyhó sötét belsejébe és annak legfélreesőbb szögletében leültet egy fatuskóra, azután a tűzhelyen tüzet gyújt.

Egy hang a padlásról megszólal és olasz nyelven kérdi, hogy kicsoda érkezett meg?

— Un Baraba!

Barabás! Te, akit a kereszthalált szenvedő Üdvözítő mellett feszítettek meg, lator lé-

tedre halhatatlanná lettél. Mint a nincstele-
nek. földönfutók. iszákosok. korhelyek és
munkakerülők prototípusa, élsz tovább az
olasz köznép képzeletében. Mezítláb, ron-
gyokba burkolva, pálinkaszagot terjesztve,
veszekedve, késelve, árkokban hemperegve,
megvetve, lesajnálva éled le napjaidat. Az
olasz fa-, kő- és földmunkások elhoztak Er-
délybe és itt megmagyarosítottak. A Baráber
a minden foglalkozásbeli munkásnép páriája.
A kunyhó padlásán tartózkodó hang tulaj-
donosa látszólag ezzel a lakonikus magyará-
zattal teljesen megelégedett. Egyenletes hor-
kolása rövid idő múlva mutatta, hogy az
idegen Baráber jövevény megérkezésének
nem tulajdonít jelentőséget.

Karlo szótlánul megvendégel illatos fekete-
kávéval, túróval, sült burgonyával és füstölt,
főzött zergehússal. Azután lágy erdei széná-
ból készült fekhellyel kínál meg és egy pok-
róccal gondosan letakar.

Mire a házigazda fölébreszt, világos nap-
pal van. Most minden tartózkodás nélkül
beszél velem. A kunyhónál egyedül vagyunk.
A padláson alvó vendég virradat előtt elment.
Karlónak utasításokat hozott a duzzasztó-
művek kezelését illetőleg. Egy Bruna nevű
olasznak a fia, kinek az anyja oláh asszony.
Ő hozta Karlónak a hírt az engem és családo-
mat ért szerencsétlenségről és egyszersmind

arról is elmélkedett, hogy milyen jó volna a fejemre kitűzött vérdíjat megszerezni. Ezért kellett vele szemben inkognitómat megőrizni.

Karlo minden tekintetben a legmesszebbmenő támogatásban részesít. Elad nekem egy pár pompás, szegestalpú olasz hegy-mászócipőt. Élelmiszerkészleteimet kiegészíti. Fegyveremet, mellyel lakott vidékeken nem igen mutatkozhatom, magánál tartja, de ad ahelyett egy sokkal hathatósabb és hatalmasabb védekezési eszközt: két tojáskézigránátot. Sebesült kezemet olajból és viaszkból készült kenőccsel beköti.

Így felszerelve és jóllakva pénteken, május 12-ikén, újra útnak indultam. Akármenynyire bíztam az öreg Karloban, mégis jónak láttam, hogy további útirányomat illetőleg megtévezzem. Azt mondtam neki, hogy egyenesen déli irányban menve, Orsovánál vagy Turnszeverinnél fogok a Dunán átkelni. Amíg engem a pallótól, ameddig elkísért, láthatott, a tegnap megtett úton visszafelé mentem, ami fent előadott szándékom kivitelének felelt volna meg. Mihelyt azonban biztos voltam afelől, hogy senki sem lát, elhagytam az utat és egyenesen nyugati irányban nekivágtam a sűrű erdővel borított meredek hegyoldalnak.

Órák hosszat tartó meredek kapaszkodás után, a bükkös és fenyves öv felett, megint

fent voltam a hóval borított havastetőn. De itt a talaj nem oly vad és kietlen, mint a tegnapelőtt megmászott hágón. A hegytető oly lapos, hogy lavinaveszedelemre gondolni sem kellett. De mindentől eltekintve, a kitünő szöges cipővel az a pár órai hótaposás nem volt egyéb egy többé-kevésbé erőltető turisztikai teljesítménynél. A korai délutáni órákban már újra lefelé ereszkedve elértem Krassó-Szörény megye fenyveseit, majd páratlanul szép karcsunövésű bükkfaerdeit.

De minél lejjebb ereszkedtem, annál inkább szem előtt kellett tartanom azokat a veszélyeket, melyek rám nézve az emberekkel való találkozással együtt jártak. Most már állandóan és következetesen kellett eljátszanom a tegnap este óta felvett baráberszerepet. Ultimarációként, ha ez már nem sikerül, a Frommer-pisztolyhoz és a kézi-gránátokhoz kell folyamodnom; de ez már igazán az utolsó, nem remélt eset.

Quod Deus avertat.

Nyájakkal és az azokat őrző pásztorokkal találkozom. A kutya a baráberkinézésű embert és a cigányt mindig fokozott haraggal és elkeseredéssel támadja. Alig bírok hatalmas botommal a vadul nekem rontó bestiák

ellen védekezni. Egy hét óta borotvát nem látott állam, Karlótól kapott kalapom, melyet egy önérzetes madárijesztő, ha beszélni tudna, undorral utasítana vissza, teljesen megfelelnek jelenlegi inkognitómnak.

A pásztorok kivétel nélkül igen barátságosan viselkednek. Útbaigazítanak, sőt egy öreg ember, aki egy elhagyatott erdei kunyhóban teheneket őriz, tejjel is megkinál.

Ma este feltétlenül el kell érnem egy barátomnak fűrésztelepét és erdei birtokát. A sötétség beálltával lehetőleg észrevétlenül akarok hozzá beosonni. Nála talán végre valahára megtudok valamit kedveseimről. De talán jobb volna, ha Zoltán semmit sem tudna, vagy legalább is rossz hírekkel nem örölné meg lelki egyensúlyomat, mely további testi teljesítőképességemnek elengedhetetlen előfeltétele.

A sötétség beállta előtt elérem a telepet, melyet magas léckerítés vesz körül. A kultúrának ezen oázisa az ősbükkösből való foglалás útján keletkezett. Az erdő a virágoskert széléig terjed. Felmászom egy fára és onnét figyelem a telepet. A sűrű lomboszat az esti szürkület beálltával teljesen eltakar. Én ellenben áttekintem a kerteket és a gyártelepet.

Itt már nyár van. Az orgonabokrok virágai kábító illatot terjesztenek. A virágágyak a legtarkább színpompában díszlenek.

Alattam, a fa tövében lévő galagonyabokorban fészkelő rigócsalád ezidei csemetéi már megtették első repülési kísérleteiket. Pár csalogány megszólal a kert díszcserjéi között.

A kertben csak egy gyomláló öregasszonyt látok. A gyártelepen éjjeliőrforma ember látható, mert a munkások már pihenőre tértek. Annál hangosabb a napszámosok telepe, kik a valamivel távolabb eső fabarakkokban laknak. Furulyaszó, ének, harmónika, gyermekek kiabálása, egy gramofon recsegése hallatszik át hozzám. Az iroda ajtaja kinyílik és Zoltánt megismerem, amint egy öreg úr társaságában kijön és a gyár udvarán átsétálva, a lakóház felé tart. Nem lehet más, mint Elek bácsi, aki meglátogatta a fiát.

Egy kutya észrevett és a virágoskerten átszaladva, irányomba rohan. Az engem elrejtő fával szemben megáll a kertben és felém kezd ugatni. Helyzetem a fa lombjai közt tarthatatlanná válik. Ha valaki a kutyaugatás után indulna és a fa tetején gubbasztva felfedezne, úgy az reám nézve mindenesetre kellemetlen feltűnést keltene, melyet minden körülmények között el kell kerülnöm.

Miután az esti szürkület már megglehetősen előrehaladt, elhatároztam, hogy a munkástelepen áthaladva, a főkapun át fogok a kastélyba bemenni. Lemásztam tehát a fáról és eltávoztam a kerítés mellől, mire a kutya

megnyugodott. Visszamentem az erdőbe és észrevétlenül leereszkedtem a kocsútra. A munkásházak között a baráber-külsejű ember a legcsekélyebb feltűnést sem keltette. Ilyen alakok naponta szoktak megjelenni oly helyeken, ahol munkaalkalom kínálkozik. Háborítatlanul jutottam a virágóskertig, ahol Zoltán, az apjával beszélgetve, sétált. Midőn az esti órákban a kertbe nyilván betolakodó, hivatlan vendéget észrevette, hangosan kezdte szólítani a kert túlsó oldalán virágöntözéssel elfoglalt embert, hogy távolítsa el a barábert. Én ekkor hirtelenül hozzáléptem és felfedeztem előtte inkognitómat.

Zoltán az ő szokott hidegvérével meghagyta, hogy dobassam ki magamat az éjjeli örrel, de jöjjenek el kívülről, a kert túlsó végére, ahol találkozni fogunk.

Időközben megérkezett az előhívott ember, kikisért a kapuig és én újra ugyanazon az úton, ahogy jöttem, végighaladtam a munkástelepen, azután pedig az országútról, az erdőn át, megközelítettem a kerítést.

Az újhöld ekkor már elég magasan állott és így mindent, ami a kertben és a ház körül végbement, kényelmesen megfigyelhettem. Nem kellett túlsoká várnom és Zoltán jött. Kezében ruhadarabok. Egy ulszter, sportsapka, pár szarvasbőr-keztyű, csizma. Ezeket átnyújtja a kerítésen.

— Öltözz fel! Azután menj az országúton az állomás irányába, addig, míg az onnét visszatérő kocsival, mely Árpádot elvitte a vasúthoz, találkozol. Azzal azután gyere bátran hozzám a kastélyba.

Az utasítást szó szerint végrehajtottam. A kocsin most harmadszor, mint úr, (sötétben) hajtok végig azon a munkástelepen, amelyen rövid idővel azelőtt mint baráber kétszer átgyalogoltam. A háziúr Elemér néven fogad és karjaiba zár.

A többnyire oláhokból álló cselédség megtévesztése tökéletesen sikerült.

Vacsora alatt a felszolgáló-személyzetre való tekintettel mint Elemér szerepelek. De azután, fekete kávé mellett, végre levethetjük az álarcot.

— Zoltán, mit tudsz a családomról?

— Semmit. Ide csak kósza hírek érkeztek. Némelyek a magyarok lázadásáról, mások nagy bányászsztrájkáról beszéltek. De amint tudod, amióta az oláhok a nyakunkra ültek, azóta senki sem mer a másikkal nyíltan beszélni. Mindenki attól fél, hogy a bocskorosokra nézve kellemetlen hírek terjesztése címén esetleg az oláhokkal gyülik meg a baja. Ezért megbízható híreket egyáltalában nem lehetett kapni. Csak bizonyos jelek mutatták, hogy Petrozsény környékén valami rendkívüli és nagy esemény történhetett. Az egész

vidékről oda összpontosították a csendőrséget. Itt is csak egy ember maradt vissza, aki őrzi a laktanyát. Ez különben menekülésed szempontjából igen kedvező, mert amíg Petrozsény vidékén bottal ütik a nyomodat, addig te annál kevesebb veszéllyel folytathatod utadat...

Az egész est további menekülési terveim kovácsolásával telt el és a vita folyamán behatóan latolgattuk azt a kérdést, hogy az immár egyhetes szakállamat miképpen kezeljem, hogy külsőm, a régihez képest, lehetőleg elütő legyen.

Szombaton, május 12-ikén, mint beteg szerepeltem. Egész nap nem hagytam el a szobámat, nehogy véletlenül összekeverüljek valakivel, aki esetleg megismerne. Nem feküdtem az ágyban, csupán hiányos öltözetben töltöttem szobámban a napot. Könyvek olvasásával és a kultúremler mindennapi életében megszokott és nélkülözhetetlen apró kényelmi eszközök igénybevételel leírhatatlan élvezeteket szereztem magamnak. Az első fésülködés, a meleg fürdő, a fogkefe, körömvágás stb., stb. mind oly apróságok, melyek az emberi haladás és művelődés fontos mértöldköveit jelentik. De ezek életbevágó fontosságát és nélkülözhetetlenségét csak az tudja igazán megbecsülni és megérteni, aki egyideig a kőkorszakbeli ember életstandard-

jával volt kénytelen beérni. Legfőbb ideje volt, hogy végre megmart balkezem sebeit is alaposan megápolhattam.

Zoltán a délelőtti folyamán elment a legközelebbi vasuti állomásig, hogy a viszonyok felől tájékozódjék. Ebédre visszatért, de nem tudott meg semmit. A csendőrlaktanya — egy visszahagyott őrtől eltekintve — még mindig üres volt. A vasutasok valamit olvastak oláh lapokban egy nagyarányú összeeskiivés felfedezéséről, de bővebbet ők sem tudtak. A zsidó, aki a Siebenhaar Nuchem névre hallgatott, mindenesetre többet tudott, de abból harapófogóval sem lehetett volna kivenni valamit. A legmélyebb, legóvatosabb hallgatásba burkolódzott.

Egy látszólag jelentéktelen esemény azonban a jó szerencse váratlan ajándékaként jelentkezett.

Zoltán Temesváron időző feleségétől táviratot kapott, melyben az megkérte férjét, hogy menjen érte, mert egyedül fél hazautazni.

Így barátom, aki, mint minden volt magyar tiszt, állandó felügyelet alatt állott, a sziguranca előtt megtudta indokolni hazulról való távozását. Abban ugyanis már megállapodtunk, hogy Zoltán előre megy és Karánsebesen, avagy Lugoson gépkocsit bérel, amely majd el fog szállítani az oláhok ál-

tal megszállt terület határáig, honnét azután — az éj leple alatt — át fogok szökni Csonka-Magyarországba, vagy szerb megszállt részre. Ezt az autózást az említett távirattal pompásan meg lehetett indokolni.

Aki nem ismeri az oláhoktól megszállott területen uralkodó viszonyokat, az nem fogja megérteni, hogy miért kell egy magábanvéve oly ártatlan eseményt, mint egy gépkocsival tett kirándulást, külön megindokolni. Hiszen normális viszonyok között ilyesmiről a hatóság nem is szerez tudomást. De Rumunia-Mareban minden „Ungur“ egy-egy üldözött vad, kit a pópa, a tanító, a jegyző, egyszóval minden oláh, aki az inget a nadrág alatt viseli, figyel, kémlel, rágalmaz. A sziguranca ilyenformán könnyű szerrel tudja minden magyar legapróbb és látszólag legjelentéktelenebb lépését is számontartani. És ezért a magunkfajta ember előre szokott gondoskodni róla, hogy minden cselekedetét szükség esetén elfogadható módon meg tudja indokolni.

A délután további része utazásom előkészületeivel telt el. Szakállamat leborotvtáltam, csupán a bajuszt és a pofaszakállt hagytam meg. Ezeket a maradványokat is Zoltán azzal a festékkal festette feketére, melyet Elek bácsi ugyanarra a célra szokott használni. Azután oláh parasztöltözetet kaptam,

melyet az öreg, megbízható házvezetőnő az én idomaimnak megfelelően alakított át. A menekülés alatt használt eddigi ruhacikkeimet is kijavították és megfoltozták annyira, hogy szükség esetén mint elég respektábilis baráber léphettem fel. Ennek a szerepnek megfelelően egy Belitto Angelo névre szóló olasz útlevelet is kaptam, melynek fényképeire némi erőszakoskodással rá lehetett fogni, hogy engem ábrázol.

Zoltán előbb indult el és a karánsebes-lugosi út mentén, a Karánsebes után következő első falu szélén adott találkát. Terve az volt, hogy Karánsebesen autót szerez, de mindenesetre telefon útján érintkezésbe lép lugosi jó barátokkal, kik esetleg onnét küldenek elénkbe gépkocsit.

Elek bácsitól vett érzelmes búcsú után a sötétség beálltával a kerten át kisompolyogtam az erdőbe és onnét az országútra, hol mint oláh paraszt nyugodtan folytattam utamat az állomás irányába. Oldalamat furta a kíváncsiság, hogy valamit megtudjak családom sorsáról.

A csendőrlaktanya kapujában fegyvertelenül állott az egyedül otthagzott legény, aki elég ártatlan benyomást tett. Beszélgetésbe elegyedtem vele s ő mindenben megerősítette az eddig hallottakat. Tulajdonképen nem tudott semmiről semmit. A magyarok valamit

csináltak Petrozsény vidékén és ezért az összes csendőrséget ott összpontosították. Hogy mikor fognak visszatérni a társai, nem tudta.

A kocsmában leültem az egyik asztalhoz és oláh nyelven kértem két deci pálinkát. A zsidó maga szolgált ki. Élesen vett szemügyre és feltűnt nekem, hogy épp az orromat nézi különös figyelemmel. A mennyezetről lelógó nagy petróleumlámpa elég jól világított. Én is fürkészve néztem az arcát, hogy nem tudnék-e belőle kiolvasni valamit?

Két szempár néma kérdezősködése.

A zsidó körülnéz a söntésben. Egyedül vagyunk. A korcsma ajtaja előtt egy faszenet szállító oláh fuvaros hangosan szólítgatja az apró lovacskákat, amint szénát tesz elébük. Azután bejön, pálinkát kér és újra kimegy fogatjához. Úgy látszik, van valami a nagy kosaras kassal felszerelt szekérében, amit egy vigyázatlan pillanatban ellophatnának.

Azután megint egyedül vagyok a zsidóval. Csak az óra ketyegése hallatszik.

Nuchem hozzámhajol és a fülembe súgja:

— Herr von Maderspach úr ...

— Hogy ismert meg?

— Úr hiába öltözik parasztnak. Azután vigyázzon az orrára. Annak tövében, a két szeme között, meglátszik a szemüvegviselés nyoma. Tudok mindent.

— Mikor halt meg az öcsém?

— Él! Nem is fog meghalni!

— Mi van a feleségemmel?

— Otthon van a gyermekekkel. Pár napig volt bezárva, aztán szabadonbocsátották.

— Köszönöm, most megyek.

— Óvakodjék Karánsebestől, mert ott körözik. Vigyázzon a b-i laktanyára: ott egy komisz őrmester van, aki az utasokat éjjel is megállítja.

Utamat Karánsebes felé vettem.

Feltettem magamban, hogy a B. községbeli laktanyát lehetőleg kikerülöm.

A faszenet szállító oláh kocsiját utólértem. A zsidó pálinkájának hatása alatt a kocsis alszik az első saroglyában. A lovacskák nyugodtan lépkednek az országúton Karánsebes irányában.

A faszén befogadására szolgáló kosár üres, csak széna van a fenekében.

Bemászok a kosárba és végig heveredem a szénában. A fűzfavesszők között kitágítok egy nyílást, melyen át a külvilágot figyelhetem.

Elérjük B. községet. Elhaladunk a laktanya mellett. Senki se törődik velünk. A komisz őrmester, úgy látszik, szintén Petrozsény vidékén nyomoz utánam.

E veszélyes pont elhagyása után nyugodtan végigheveredem a szénában és elalszom.

Hirtelen erős zökkenés ébreszt fel. Kiugrom a kosárból és egy pillantással áttekin-tem a helyzetet. A lovacsák megunták az országúton való bandukolást és ezért közös elhatározással letértek egy rétre, ahol nyugodtan legelésztek. A zökkenést az útárkon való átkelés okozta. Az oláh, kit Siebenhaar pálinkája alaposan megdoppingolt, nyugodtan aludt tovább.

Gyalog folytatom utamat. A nyári éjszákaknak megvan a maguk külön varázsa, különösen holdvilágban. A sokezer rovarnak és apró hullőnek a fűben való mászkálása és mozgolódása elárulja, hogy naplemente után a természetnek megvan a maga saját-ságos és különös éjjeli élete. A Szentivánéji álomban szereplő tündérek és manócskákat az ember a holdvilágos éj misztikus félhomályában minden bokr és kő mögött szinte sejti. A csalogány és a fürj csattogása, a harismadár berregése, a tücskök csiripelése adják azt a zenét, melynek hangjai mellett a nyári éjszaka gyalogló vándora félig álomban, félig ébren, kilométert kilométer után morzsol le a nélkül, hogy a tikkasztó nappali hőség okozta szomjúság és kimerülés kínjait végigszenvedné.

Elhaladok Nándorhegyen a Ruszka-bánya felé vezető útelágazás mellett.

Eszembejut, hogy e helyt előttem is szenvedtek olyanok, akiknek nevét örököltem, azért, mert a bajba jutott haza ügyéhez hűek maradtak.

Mire megvirrad, eljutottam egy útkanyarulathoz, honnét látni lehetett a Temes-folyó partját. Tovább nem megyek az országúton, mert különben eljutottam volna Karánsebes városáig, ami felfedeztetésem szempontjából túlveszélyes. Azért elhatároztam, hogy az útról letérve, egyenesen nekimegyek a folyónak és azon igyekezni fogok átkelni. A túlsó parton volt az a község, melynek Karánsebes felé eső szélén, a lugosi országút mellett kellett találkoznom Zoltánnal.

Midőn a folyó partja felé közeledtem, azt vettem észre, hogy számos kocsinyom is vezet ugyanabba az irányba, amiből arra következtettem, hogy ezen a szakaszon egy gázlónak is kell lennie. Amikor azonban mindjobban kivilágosodott, feltűnt nekem, hogy ezek a nyomok kivétel nélkül régiek, amiből megütött a gyanú, hogy valami oknál fogva az utolsó időben nem használták ezt a gázlót. Következtetésem helyes volt, mert midőn a parthoz értem, láttam, hogy a folyó a hóolvadás miatt kiáradt medréből és kocsikkal való átgázolás lehetetlen lett volna.

Miután azonban nekem nem volt más választásom, az átkelésre, illetve átúszásra kel-

lett elhatároznom magamat. Levetkőztem és minden ruhámat belegyömöszöltem a hátizsákba, különös gonddal vigyázva, hogy a pisztolyt és a kézigránátokat baj ne érje. Egy kerítésből kitörtem egy akkora deszkadarabot, melyről feltételeztem, hogy a hátizsákomat a vizen úszva tutajként elbirja. Erre aztán ráerősítettem a hátizsákot és neki mentem a zavaros, mindenféle darabokat, piszkot és kifordított fűzfatorzseket sodró árnak. Úszósport szempontjából mérve, ez a átkelés nem volt valami különös teljesítmény, de hátizsákom megmentése és épségben való átszállítása elég gondot és fáradtságot okozott. Az ár ereje különben legalább egy kilométernyire sodrott el lefelé.

A folyóból kimászva a legszükségesebb ruhadarabokat magamra vettem és a Temes balpartjának mentén gyalogoltam lefelé mindaddig, míg a legközelebbi falu szélét el nem értem. Itt azután a házak kertjei mellett, kerítések és bozótok között bujkálva, eljutottam az országút széléig, ahol Zoltánnak Karánsebes felől kilátásba helyezett jövetelét be kellett várnom.

Újra kedvező véletlen akadályozta meg felfedeztetésemet. Május 13-ika volt, pünkösdi vasárnapjának reggele. Az emberek ilyenkor tovább alszanak, nem járnak a mezőkön és a kertek között, mivel ezen a napon minden

munka szünetel. A találka helyén egy igen sűrű ákácfabozót volt, honnét az országutat és a falu egy részét kényelmesen megfigyelhettem anélkül, hogy engem valaki is észrevehetett volna.

Így tehát letelepedtem és kezdtem figyelni az országutat.

Dacára a kora reggeli óráknak, a forgalom elég élénk volt. Sokan igyekeztek Karánsebes irányába, ahol — látszólag — valami hetivásár lehetett. Figyelmemet azonnal felkeltette az a körülmény, hogy a nép itteni viselete nagyon elütő a havas alján lakó oláhokétól. Ezért jónak láttam a tegnap kapott jelmezt a hátizsák fenekén elsülyeszteni és ahelyett felöltöztem becsületes barábernek. Ennek megtörténte után végigheveredtem egy napsütötte helyen a fűben és míg a kissé átnedvesedett ruha megszáradt rajtam, figyeltem az országutat.

Elhelyezkedésem azonban túlkényelmes volt. A falu végén látható házak körvonalai, az ákácfaák, az országút vándorai, a kék égen úszó báránnyelhek képei kezdtek körtáncot járni szemeim előtt. A benyomások mindjobban elhomályosodtak. A gondolatok egész szokatlan összetételben és egymásutánban jelentkeztek agyamban, míg végre teljesen eltűntek.

Mély álomba merültem.

Midőn felébredtem, az első pillanatokban az időt és tért mérő tájékozódási képességem teljesen cserbenhagyott. A nap időközben magasra szállt föl az ég haragoskék kupoláján és a megváltozott világítási viszonyok következtében egészen idegen, azelőtt sohasem látott helyen véltem magamat. De miután az órát megnéztem, amely majdnem kilencet mutatott, rájöttem, hogy a karánsebes-lugosi országút mellett levő ákácsozótban majdnem három óra hosszat aludtam.

Ennek a ténynek fölismerése egy újabb súlyos gondot zúdított a nyakamba. Mi van Zoltánnal? Több mint valószínű, hogy rejtekhelyemnél elhaladt, anélkül, hogy észrevett volna. Hogyan fogom vele az összeköttetést újra helyreállítani? Az ő elvesztése rám nézve valósággal katasztrófális lett volna. Ha már elhaladt, kár utána mennem. Miután minden valószínűség szerint valami járművön utazik, gyalog aligha fogom már utólélni. Legjobb lesz tehát itt helyben várni, hátha egyáltalán nem haladt el még az országúton. Amennyiben ezután nem mutatkoznék, szerencsémét egyedül fogom továbbra is megpróbálni. Már azt a tervet is kezdtem latolgatni, hogy nem volna-e tanácsos a karánsebes-mehádiai vasuti vonaltól nyugatra fekvő erdőségeken át a Dunát el-

érnem, ahonnan azután valami úton-módon átvergődhetnék Szerbiába.

Mivel megéheztem, előszedtem hátizsákom-ból kis elemózsiámat és enni kezdtem, de az országutat egy pillanatra sem vesztettem el szemem elől.

Egy kerékpáros közeledik Lugos irányából...

Zoltán volt!

Megszólítom s ő bejön hozzám a bozótba. Kölcsönös kimagyarázások. Ő körülbelül fél-órával ezelőtt haladt el rejtekhelyem mellett, de nem vettük észre egymást. Én, mert aludtam, ő, mert igen jól elrejtőztem. Miután azonban a falu túlsó végén, sőt azon túl sem birt rámakadni, lassan visszatért. Már aggódott miattam, attól tartván, hogy útközben esetleg utólért a körözött menekültöt léptenyomon fenyegető végzet: a letartóztatás. De szerencsére mégis összejöttünk...

Zoltán Karánsebesen nem tudott autót kapni. A magyarok pünkösdi ünnepe miatt az összes gépkocsikat kirándulók foglalták le. Ellenben összeköttetésbe lépett lugosi jóbarátokkal, akik ma este várnak és részemre a további menekülés útjait egyengetik. Ő előremegy s Lugos előtt fog megvárni. Én menjek csak nyugodtan az országúton, mert egy Karánsebes felől jövő kocsi fel fog venni. A kocsi tulajdonosát jól ismeri és

tudja, hogy megfelelő díjazásért hajlandó bárkit magávalvinni. Ezzel elváltunk.

Én jószerencsémben és Belitto Angelo nevére szóló útlevelemben bízva, megindultam az országúton Lugos felé.

A Zoltán által említett kocsi utólért, de mivel már sokan ültek rajta, szóba sem álltam a tulajdonossal. Hiszen igen jól tudtam, hogy ilyenkor mindenféle kérdezősködésnek van kitéve az ember, melyekre minden esetben kellően megfelelni valószínűleg nehezemre esett volna.

A hőség percről percre tűrhetetlenebbé vált. Csak a legnagyobb önuralom tartott vissza, hogy valamennyi kútnál ne igyam. De azért utazásom teljesen veszélytelen volt. Senkise törődött azzal az egyedül baktató olasz kőművessel, aki a kérdésekre csak a maga anyanyelvén tudott válaszolni. Az orrom tövén a zsidó által észrevett szemüvegnyomot angoltapasszal tüntettem el.

A békeidőkhöz képes feltűnő volt az oláh királyságbeli betolakodók nagy száma, akikkel az ember lépten-nyomon találkozhatott az országúton. Kocsikkal és málhás állatokkal jöttek Orsován át Turn-Szeverin vidékéről. A bennszülött oláhok már akkor rossz szemmel nézték az úgynevezett felszabadítókat, kik mindenütt a fegyveres

hódító önérzetével és arroganciájával léptek föl.

Lugos közelében a pünkösdi ünnepre való tekintettel, szokatlanul nagy volt a forgalom. A szép idő miatt sok ember a szabadban töltötte a vasárnapot. Mindenképen azon voltam, hogy kerüljem az embereket s ezért újból behúzódtam egy bozótba, mely buján tenyészett az úttal párhuzamosan húzódó patakocska mellett. Egy fagyöker tövében, hol a víz igen tág, barlangszerű odut vájt a földbe, oly menedék-helyet találtam, mely a kirándulók szeme elől teljesen elrejtett.

Itt akaratom ellenére másodszor aludtam el ezen a napon. A természet szervezetemet általában megfosztotta attól a képességtől, hogy bizonyos körülmények között ellent tudjak állani Morfeus-nak. Ha a sors arra kényszerít, hogy tétlenül töltsék egy bizonyos időt valahol, minden akaratom ellenére mulhatatlanul elalszom.

Óráam tanusága szerint körülbelül két órát alhattam, midőn egy szerelmespár beszélgetése felébresztett. A szürkület már beállott és a városban kigyulladtak a villanylámpák. A hold magasan járt s a fák és kimagasló tárgyak éles árnyékot vetettek.

Kimentem az országútra s azon elmélkedtem, miképen is fogok most találkozni

Zoltánnal? Körülbelül erre a helyre állapítottuk meg találkánkat... Lassú léptekkel közeledtem a város felé és mindenképen azt a látszatot igyekeztem kelteni, mintha magam is ártatlan kiránduló volnék, ki a kezében tartott hátizsákban a zöldben elfogyasztott vasárnapi elemózsiáját vitte. Hogy a látszatot még teljesebbé tegyem, virágcsokrot szedtem és azt az út széléről tépett növényekkel és füvekkel lépésről lépésre egészítettem ki. A mellett azonban minden embert és járóművet a legélénkebb figyelemmel kísértem.

Előkelő kinézésű fogat jön a város felől velem szemben. A kocsis lépésben hajt. A hátsó ülésen egy úr ül, aki szintén a legnagyobb gonddal figyeli a járókelőket. Zoltán volt!

Hozzálépek és ő sokatmondó kézzel kíséretében átnyujt egy csomagot. Azzal az országúttól kissé félrevonulok és rövid pár perc múlva sportsapkával, ulsterrel és fényesre kitisztított csizmával felszerelve egész stílszerűen helyezkedem el a hintó hátsó ülésén, Zoltán mellett. Egy ideig még kihajtunk a mezők felé, azután feltűnés nélkül megfordulva visszaügetünk a városba.

Zoltán örömmel értesít, hogy sikerült megállapodnia egy temesvári bérautótulaj-

donossal. A tulajdonos este tizenegy órakor eljön értem Lugosra és elszállít Dettára. Tekintettel a szép éjszakára és az utak kitűnő állapotára, biztosan számíthatunk rá, hogy éjfél után két órakor már ott leszek. Egy lugosi barátunktól ajándólevelet kaptunk, mely egy gazdag, állítólag teljesen megbízható magyarbarát német kereskedőnek szólt. Ebben megkérte, hogy engem, mint a kocsisát, csempésszen át szerbek által megszállt területre. Az autó megérkezését várjuk be egy jó ismerősünknek a város belsejében lévő gyártelepén, hol engem már vacsorával várnak, melyet jó barátok társaságában fogunk elfogyasztani. A fogatot ittlétem idejére egy vidéki nagybirtokos bocsátotta rendelkezésünkre.

A vacsora a gyár irodájában programszerűen folyt le. Zoltán azonban megkérte az urakat, hogy egymásután külön-külön menjenek haza, nehogy az oláhok valami magyar összeesküvő gyűlésre fogjanak gyanút.

Tíz óra után Zoltánon kívül már csak egy barátunk maradt velünk, de az is meghánta, mert amint később elmondta nekem, aznap este esett át életének egyik legnagyobb ijedtségén.

Ugyanis röviddel tizenegy óra előtt beállított a temesvári autótulajdonos azzal a je-

lentéssel, hogy a Maderspach-eset miatt a sziguranca megtiltott minden éjjeli autózást. A város kijáratait őrszemek tartják megszállva, akik minden embert leigazoltatnak.

Alighogy eltávozott a rémhír hozója és mi a további teendőket illetőleg tanakodtunk, azzal állított be az éjjeli őr, hogy a sziguranca át akarja kutatni a telepet, mert az irodahelyiségnek ily késő éjjeli kivilágítását felette gyanusnak tartja.

Lugosi barátunk halotthalvány lett s ijedtében leesett az álla. A helyzet nekem is, de Zoltánnak is egy cseppet sem tetszett. Azért mindenekelőtt a jó öreg Aladárt át-tuszkoltuk a stakétakerítésnek azon az oldalán, hol egy rövid sikátoron áthaladva elérhette a Temes folyó partját. Zoltán egy másik helyen hagyta el a telepet, miután abban állapodtunk meg, hogy mielőbb elhozza a rendelkezésünkre álló fogatot. Én a magam részéről a telepen maradtam. Két eshetőségre voltam elkészülve: vagy elfogadják az igazolásomat a detektivek s akkor semmi baj, vagy pedig erőszakoskodnak. Ez esetben a Frommer-pisztoly és a kézigránát veszi át a szót.

Időközben az éjjeli őr bebocsátotta a sziguranca embereit. Két töpörödött, vézna kis alak volt, kiket inkább a nyári hónapok

alatt B-listára helyezett gesztenyesütőknek, sem mint rettegett rendőrügynököknek lehetett volna tartani. Elegáns ulsterem láthatólag annyira imponált nekik, hogy a legalázatosabb udvariassággal bocsánatot kértek alkalmatlankodásukért és eljárásukat a Maderspach-esetből kifolyólag kiadott szigorú rendeletekre hivatkozva mentették.

En a nagyúr leereszkedő szívélyességével szorítottam velük kezét. Gondoskodtam róla, hogy minden kézszorítás egy ötvenleies bankjeggyel legyen kibélelve. Azután mint oravicavidéki nagykereskedő mutatkoztam be, kinek lugosi gyártulajdonos-barátja megengedte, hogy irodájában néhány, csak pár perccel előbb eltávozott üzletfelével egy nagyobb tranzakciót bonyolítson le. Magam a szép hűvös éjszakai időt arra akarom felhasználni, hogy az éj folyamán fogatomon, mely épp e percben állt elő. Oravicára térjek vissza.

A detektíveknek mindez plauzibilis volt, de midőn Zoltánnal helyet foglaltam a fogaton, figyelmeztettek, hogy a városi vámnál őrszem áll, aki igazoltatni fog bennünket. Erre egy százeies bankó átnyujtása mellett arra kértem őket, kísérjenek el odáig és igazoljanak bennünket, amire azonnal hajlandók voltak. Így a kis ülésen elvittük őket a vámsorompóig. Intézkedésünk azonban fő-

lösleges óvatosságnak bizonyult, mert az őrszem ölbetett puskával a földön ülve, hát-tal az őrbódénak támaszkodva, aludta az igazak álmát.

Egy ideig a gyönyörű holdvilágos éjszakában minden terv és cél nélkül hajtottunk az országúton, örülve, hogy ép bőrrel hagyhatuk el a várost. A sors ez esetben mindenki részére a legkedvezőbb megoldást találta meg. Mi simán menekültünk, a detektívek pedig egy kis pénzhez jutottak.

Zoltán, aki ismerős volt a vidéken, megkérdezésem nélkül utasította a kocsist, hogy egy földbirtokos kastélyához hajtsen. Ott eltöltjük az éjszakát. Hogy mi lesz ezután, majd meglátjuk holnap.

Engem a kitűnő rúgókon tovaguruló hintó rövid időn belül álomba ringatott.

Amikor Zoltán felébresztett, fogatunk az országúton állott. Egy kastély élősövénnel bekerített parkja mellett voltunk. A kocsis szó nélkül megfordult és visszahajtott Lugos irányába, mi pedig, átmászva egy becsukott kis vasajton, behatoltunk egy parkba.

Két hatalmas komondor támad ránk hangoz ugatással, de Zoltán első szava lecsendesíti őket. Látom, hogy ismerősöknél vagyunk. Odasompolygunk az egyik ablakhoz. Zoltán a vállamra áll s bekopogtat. Hallom, amint a fejem felett két férfihang tárgyal

egy ideig, azután érzem, hogy Zoltán már nem áll rajtam. Bemászott a nyitott ablakon. A következő pillanatban valaki egy törülközőt lógat felém, melybe belekapaszodom és követem barátom példáját. Sötét szobában állok. Velem szemközt kinyílik egy ajtó, melynek nyílásában egy gyertyával megvilágított hálósobát pillantok meg. Belépek és a következő pillanatban K. Béla huszár-őrnagy zár karjaiba. Régi harctéri barátom. Rettenthetetlen, bátor magyar hazafi. Nem aggódó bölcös, de elszánt úr.

Zoltán rövid felvilágosító szavai után azonnal tisztában van a helyzettel. Engem lefektet a saját hálósobájában lévő pam-lagra... Vigyázni kell, hogy meg ne lásson a cselédség, mert az kivétel nélkül megbízhatatlan. Egyelőre pihenjünk! Hogy ezután mit fogunk csinálni, majd meglátjuk holnap.

Mire felébredek, világos nappal van. Megfürdöm, megborotválkozom, megreggelizem és Béla tetőtől talpig felöltöztet. Bajuszomat és pofaszakállamat újra befeketíti. Fekete autó-szemüveget köt a homlokom alá és ugyanazon az ablakon át ereszkedem le a parkba, melyen az éjszaka a kastélyba jutottam be. A kapott utasítás értelmében a kis vasajtóm át, melyet ez alkalommal nyitva találok, kijutok az országútra. Ott nyugodtan várok.

Pár perc múlva gépkocsi gurul ki a kastély főkapuján és előtttem áll meg. A kormánykeréknél ül Béla. A hátsó ülésen a kastély úrnője és Zoltán foglaltak helyet. Felveszek egy tág porköpenyt és Béla mellé ülök le. A gépkocsi megindul és gyors iramban vágat Lugos felé. Én azalatt megkapom a kellő felvilágosítást és az utasításokat:

— Temesvárig megyünk. Ott szerzünk egy bérautót, mely elvisz Dettára. Addig mister Blak vagy Chikágóból! Te csak angolul tudsz. Ezentúl nem beszélünk többé magyarul!

Gyönyörű pünkösdi idő van hétfőn, 1921 május 15-én. A gépkocsi előkelő iramban száguld végig Lugos uccáin. Látom egy közeli rokonomnak két serdülő leányát. Az anyjukkal mennek haza az ünnepi istentiszteletről. Béla figyelmeztet az engem köröző plakátokra, de nem merem azokat közelebb-ről szemügyre venni, mivel ezáltal esetleg feltűnővé tenném magamat. Nem szégyenlem bevallani, hogy jóleső érzés fogott el, mikor újra kiértünk a városból.

Gazdag vidéken száguldunk végig, melyet egykor Európa magtárának neveztek. A jól megmunkált földek és részben már másodszor megkapált kukoricatáblák között szembeszöknek egyes földtáblák, melyek semmi nyomát sem mutatják a művelésnek.

Óriási területeken, melyek azelőtt szántóföldek voltak, buján burjánzik a konkoly és a kóró. Egy-egy gyermek legeltet rajta pár riskatehenet vagy disznót. Ezek az oláh földreform folytán a magyar birtokosoktól elvett földek. A megboldogított oláh paraszt nem képes megmunkálni és bevetni őket... Összevissza annyi haszna van belőle, hogy pár darab marhával többet tarthat, melyeket azután szabadon legeltethet a p̄arlagon hagyott földeken.

Pompás tempóban siklunk át Buziásfürdőn. A városka eléggé elhagyatott benyomást tesz a régi, háborúelőtti időkhöz képest. Igaz, hogy a tulajdonképeni fürdőidény még nem kezdődött meg, de azért barátaim állítása szerint a régi élete akkor sem tér vissza. Azok, kik annak idején semmi anyagi áldozattól sem riadtak vissza, hogy női bajokban szenvedő feleségeiket kigyógyíttassák, ma pénztelenek. A jelenleg hatalomra jutott Balkán pedig közömbös az ilyen kicsiségekkel szemben.

Villásreggelire egy földbirtokos kastélyába érünk. Tízezerholdas gazdaságnak megfelelő építészeti berendezkedés! Az oláh földreform lebalkanizálta az egészet száz holdra, beleértve a kastély nagykiterjedésű parkját és kertjeit. De a megmaradt földet is alig lehet megművelni. Az oláh cselédség

között nem lehet fentartani a fegyelmet. A hatóságok is mindent elkövetnek, hogy a magyar birtokost lehetőleg megfosszák a kézi munkaerőtől. A cselédség valóságos vekszlásoknak van kitéve, ha régi kenyéradóihoz hű marad.

Villásreggeli alatt a cselédség távollétében megoldódnak a nyelvek. Mindannyian oláh megszállást szenvedő magyarok lévén, saját nyomoruságunkról, melyet eléggé ismerünk és melynek minden variációja majdnem három év óta közbeszéd tárgya, nem igen esik szó. Az eszmecsere a csonkaország részéről várható felszabadítás gondolatkörében mozog. Minden onnét jövő jel és izenet, akár hivatalos, akár magánforrásból származik, arra enged következtetni, hogy odaát komolyan foglalkoznak ezzel a gondolattal. A késés oka azonban megmagyarázhatatlan. Mindenki ismeri a megszállók gyengeségét úgy katonai, mint közigazgatási és gazdasági téren. A Leidenfrost-féle kísérletet emlegetik, melyet minden középiskolát végzett embernek bemutattak a fizikai órán. Egy vízzel telt poharat mélyen a fagypont alá hűtenek le, a nélkül, hogy a víz megfagyna. Mihelyt azonban a legkisebb lökést kapja, az azonnal jéggé vált folyadék üvegszilánkokká töri szét a poharat. Vajjon mi tartja vissza a csonkamagyarokat (megszállt területen

szokásos kifejezés), hogy a mélyen a fagy-pont alá süllyedt oláh imperiumnak megadják ezt a parányi lökést? Ez annál érthetlenebb, mivel az oláhok maguk is érzik helyzetük fonákságát s rémülettel gondolnak arra az érthetetlen okokból elmaradó rázkódtatásra, mely őket azonnal és menthetetlenül felborítaná.

A csonkaországban élő testvérekkel szemben a megnyilatkozó hangulat nem a legbarátságosabb. Körülbelül a háborgó tenger vad hullámaival küszködő hajótöröttekéhez lehetne hasonlítani, kik az aránylag biztos mentőcsónakokban menekülő és őket cserbenhagyó társaikra gondolnak.

Zoltán és az a nemeslelkű úrinő, kinek gépkocsiján idáig jöttünk, előrementek Temesvárra, hogy intézkedjenek a további menekülésemet illetőleg. Fogadja ez a hölgy, akit érthető okoknál fogva nem nevezhetek meg, ezúton is köszönetem és csodálatom kifejezését azért a bátor és önfeláldozó eljárásáért, mely minden bizonnyal elfogatásom esetén őt is az oláh fogság minden kínjának és sanyargattatásának tette volna ki.

En Bélával egy órával később kocsin indultam el Temesvárra, hol egy barátunknál Zoltánnal találkoztunk, ki az ügyet a legnagyobb meglegedésünkre intézte el. Ugyanis sikerült egy berautót felfogadnia, mely ben-

nünket egy, a városon kívül eső korcsma előtt fog felvenni s innét egyenesen Dettára szállítani. Temesvárról azért nem akart elindulni, mert a sziguranca legutóbb azt a rossz szokást vette föl, hogy a város uccáin közlekedő gépkocsik utasait ötletszerűen, minden különösebb indok nélkül igazoltatta.

Így, miután az összes áldozatkész barátoktól szívélyes búcsút vettünk, Zoltánnal kocsin hajtottunk a bérautó tulajdonosával megbeszélt találkára. Zoltán útközben felhívta figyelmemet néhány engem köröző plakátra, de mivel nem akartam feltűnést kelteni, megelégedtem azzal, hogy az üggető kocsiról vegyem azokat szemügyre.

A találka helyén a bérautó tulajdonosán kívül — legnagyobb meglepetésemre — még egy urat találtunk. A kölcsönös bemutatkozásnál, melynél én mint Anderson német mérnök szerepeltem, az autós, aki a háború alatt repülő volt, az idegent mint volt tisztársát ismertette meg velünk. Nagyobb túságalkalmával Balaneszku urat, mint segítő-társát, magával szokta vinni.

Ez úgy reám, mint Zoltánra nézve teljesen programmon kívül eső meglepetés volt. Nem számítottunk rá, hogy a menekülés veszélyes kockázatát azzal kell növelnünk, hogy pár óra hosszat egy fajbeli oláhval szűk helyre összeszorítva utazzunk együtt.

Ez ellen azonban a nélkül, hogy feltűnést ne keltenénk, semmit sem lehetett tenni. A lehető legbarátságosabb arccal bele kellett harapni a savanyú almába. Arra azonban el voltam határozva, hogy az oláhbarátságot ily alakban kultiváló osztrák sógort (mert az autóst annak tartottam), ha kenyértörésre kerül a sor, Balaneszkuval együtt fogom a túlvilágra küldeni.

A két exrepülő elől, Zoltán és én pedig a hátsó ülésben foglaltunk helyet. Az autó száguldva repült Detta irányába... Az oláh ismételten hátranéz és fürkészve szegzi rám szemeit. A plakátok jutnak eszembe, melyekben magas vérdíj van kilátásba helyezve annak, aki engem élve vagy halva a sziguranca kezére kerít. Ez a gazember azt a pénzt akarja megszerezni.

Aggodalmamat közlöm Zoltánnal. Az kezdetben kikacag, később azonban komolyan leint. Alaptalan rémlátás az egész. Ennek az embernek sejtelve sincs róla, kivel utazik. Balaneszku újból hátrapillant, gyanakodva. — Zoltán, én mindkettőt lelövöm! Te az autót elvezeted a demarkációs vonal közeléig s ott majd mindketten átszökünk észrevétlenül. Ha engem itt elfognának, neked sincs maradásod. Inkább végezzünk a két gazemberrel most egyszerre gyorsan és biztosan.

— Ne csinálj örülséget. Én az autóst mint teljesen megbízható embert ismerem. Ismételten találkoztam vele a háborúban, sőt Ernő bátyámmal, ki szintén repülő volt, együtt szolgált. Uralkodj idegeid felett. Jól kigondolt menekülési tervemet, mely eddig oly fényesen sikerült, ezzel az örülséggel halomra döntenéd...

S ezzel jobbkezemen, mely a Frommer-pisztolyt megmarkolta a zsebben, ott is éreztem már a Zoltán balkeze nyomását. Majdnem dulakodásra került a sor.

...Az előttünk ülő két embernek sejtelmese volt róla, mily vékony hajszálon függött az életük...

Zoltán rábeszélésének engedve, végre megigérttem, hogy elállok szándékomtól. De az a meggyőződés mindinkább gyökeret vert lelkemben, hogy Dettára való megérkezésünk után drágán kell eladnunk életünket.

Am ez alkalommal tévedtem.

Talán legvégzetesebb ballépésemtől, mely ártatlan emberek életébe kerülhetett volna s esetleg szerencsés megmenekülésemet meghiusítja, tartott vissza Zoltán józansága és hidegvére. Ha ezeket a sorokat elolvassa, fogadja ezúton is hálás elismerésemet és köszönetemet!

Dettán mindabból, amitől rettegettem, nem történt semmi. Békében búcsúztam a két

autóstól. Az egyikkel később találkoztam Budapesten és elmondtam neki, hogy mily veszélyben forgott akkor az élete. Kár lett volna érte, mert amint megtudtam, ő is önfeláldozóan és derekasan dolgozott akkoriiban a magyar haza érdekében.

Mire Dettára érkezünk, elváltunk egymástól. Én Béla barátomtól kapott legtisztességesebb polgári öltözetemben azonnal elmentem annak az úrnak a lakására, kihez ajánlólevelem volt. Jól esett az az érzés, hogy ha minden jól megy, esteleg már ma elhagyhatom az oláhok által megszállt területet. Gondolatban új szerepemre készültem már, melyet a demarkációs vonalon való átkelés alatt mint kocsis fogok játszani.

Igen előkelő kinézésű, a tulajdonos jómódját és fejlett ízlését eláruló városi patricius-ház ajtaján kopogtattam be. Az előszobában a jól öltözött szobaleány német nyelven arról értesített, hogy senki sincs otthon. Az egész család, a ház ura, felesége, két férjnél lévő leány, a két vő és a hajadon leány a koncerten vannak. Tíz óra előtt alig fognak visszatérni. Ha azonban a család szűkebb ismeretségi köréhez tartozom, jöjjenek akkor, mert az uraság ma még bizonyára soká fog tea mellett szórakozni és muzsikálni. Ilyenkor a ház barátjaiból álló nagyobb társaság éjfélutánig is együtt szokott maradni. A

zárórával nem törődnek, mert az oláh tiszturak hejáratosak a házba.

A bőbeszédű leány sok olyan dolgot árult el, ami felett valóban érdemes volt gondolkozni.

Az uccán gyorsan elhatároztam, hogy én is elmegyek a hangversenyre. Valósággal perverz vágy vett rajtam erőt egyszerre, hogy én is jól vacsorázzam, a nagy nyilvánosság előtt, mint más civilizált ember. Zenét akartam hallgatni s szép hölgyeket látni, szabad ember módjára mozogni szabad emberek között.

Megváltottam belépőjegyemet... Egy kerthelyiségben terített asztalok. Maga a hangverseny egy teremben, melynek a kert felé nyíló ablakai a nagy hőség miatt nyitva voltak. A bejárat mellett a kassza, a tipikus vidéki kávéházi kasszirnökkel. Annak adtam át megőrzés végett hátizsákomat és az ulsztert. A nő kíváncsi szemekkel nézett, de nem tett semmiféle megjegyzést.

Egyik asztalnál, háttal felém ült Zoltán az autósokkal. Egyikük sem vett észre. Kerültem őket, mert félttem barátom szemrehányásaitól. Eljárásom joggal fel is háboríthatta volna. Az autón egy árnyéktól való félelmemben kettős gyilkosságot akartam elkövetni, most pedig valósággal az oroszláp szájába dugom be a fejemet. Egy körözött, so-

kek által ismert menekülő, aki egy sokaktól látogatott nyilvános mulatságra megy, csak futóbolond lehet...

Mindegy!

Annyi bujkálás, elővigyázatosság, csel és ravaszság után kockáztatnom is lehet valamit. A szerencsétől függ az egész. A nélkül úgyis hiábavaló minden.

Bemegyek a hangversenyterembe.

Német kultúra. Klasszikus zene. Kvartett adja elő Beethoven „Frühlingssonate“-ját zongorakísérettel.

Két szám között megtekintem a közönséget. Többnyire helybeli, német intelligencia. De amint ki lehet venni a beszélgetésből, vidékről, sőt a szerbek által megszállott területről is sokan rándultak ide. Feltűnő sok az oláh tiszti uniformis. Mióta érdeklődik a bocskoros a klasszikus zene iránt?

Ó, ezek nem bocskorosok! Azoknál még sokkal aljasabbak, sokkal megvetendőbbek. Osztrák renegátok! A wienerneustadti akadémia és a hadapródiskolák neveltjeinek söpredéke. Zsoldos katonák. Landsknechtek, kiknek se elvük, se meggyőződésük, se hazájuk. Tegnap még a kétfejű sas bálványa előtt imádkoztak, ma pedig skrupulus nélkül vették föl Ferdinánd uniformisát, hogy a lei (oláh nyelven oroszlán) jegyében új

talpakat nyaljanak. Sokan még most is csak németül tudnak.

Schumann „Karnevál“-ja! Valóban nem rossz farsangi tréfa májusban. Osztrák és sváb zenei érzelgés Szent István koronájának területén oláh fennhatóság alatt. Egy magyar pedig, mint kivert farkas, lopva élvez egy-egy morzsát a zenei kultúra terített asztaláról.

A muzsika hallgatása ezúttal rossz hatással van reám. Már Tolsztoj kifejtette a „Kreutzer-szonátá“-ban, hogy a zene egyike a legveszedelmesebb narkotikumoknak, melynek adagolását a legszigorúbb állami ellenőrzés alá kellene helyezni.

A zenei kultusz azon népek kebelén hajtott a legszebb virágait, melyek fejlődésük esúcspontját túlhaladták, vagy amelyeket a sors kegyetlen végzése rabszíjra fűzött. Csak a dekadencia és a függő viszony bomlási termékeiben keletkezhetett az a szellemi trágya, mely a legelőkelőbb zenei tehetségek kifakadásának kedvez. A birodalma legkimagaslóbb fénykorának idején élő római, az V. Károly uralkodása alatti spanyol, kinek birodalmában sohse nyugodott le a nap, az Indiát, a Fokföldet, Ausztráliát és Kanadát a maga képe szerint megalkotó angol nem muzsikáltak. Ellenben a mult századbeli idegen járom alatt sinylődő

olasz és a Habsburgok kegyelemkenyerén udvari borravalókból élő osztrák-német produkálta a leghatalmasabb zenei zseniket, kiknek műveiben az elfojtott energiák titáni zenei gondolatok alakjában tombolnak. Chopin-i motívumokban zokog a gúzsbakötött lengyel nemzet, melynek minden másfajta energetikus érvényesülését az orosz zsarnokság akadályozta meg.

A hangverseny zenéje engem is megmérgezett. Lelkileg s részben testileg is ronggyá lágyítva hagytam el a termet. Egy gyermek elvehette volna jobbzelebemből a Frommerpisztolyt, a balból a tojásgránátokat. Leültem és vacsoráztam. A mellékasztalnál németül beszélő osztrák-oláh tiszték. Velem szemközt a kasszatündér integető, szemhunyorító, figyelmemet mindenáron lekötöni akaró arca. Fülemben a „Frühlings-sonata“ egymásnak felelgető ritmusai és Grieg nászindulója. És a mellett semmivel sem törődve, éhesen eszem az élémbe tálalt jó, meleg ételeket, mint a kiéhezett állat, mintha a világon nem volna sziguranca, nem lennének csendőrök, nem fenyegetne börtön, kínzókamra, ütleg, tüzesvas, köröm alá szúrt tűk, pusztulás és halál.

A zene megmérgezett.

Zoltán megrémült és felháborodott arca tűnik fel előttem. A megbotránkozás, düh

és kétségbeesés kigyósziszegéssé változtatják át a hangját:

— Takarodj innét azonnal! A kaszirnő megismert!

Fizetni akarok.

— Pincér — kiáltja Zoltán — ez az úr az én vendégem!

Aztán füleembe súg:

— Csak kifelé innét, te barom...

A kasszához megyek. Átveszem a poggyászatot és ulszteremet.

A kaszirnő felém hajlik:

— Kapitány úr, siessen el innét! Aki valaha járt láta, mozgásáról megismeri. Én Petrozsényben a Wagnernél voltam kaszirnő. Ritkán láttam, de mégis megismertem azonnal. Csak gyorsan el!

Künn vagyok az uccán. Céltalanul bolyongok. Valaki karonfog és vezet. Zoltán volt, aki erőszakkal elvonszolt annak az úrnak házához, kinek a Lugosból hozott ajánlólevelem szólott. Beküldött.

Az előszobában azzal a bizonyos szobalánnyal találkoztam.

— Jelentsen be a nagyságos úrnak!

A szalonban zongora és énekszó. Az üvegajtónál látom az egész társaságot. Könnyű, világos nyári ruhákba öltözött hölgyek, polgáriruhás urak, osztrák-oláh katonák. Egy tiszt zongorán kísér valami fiatal hölgyet,

aki csengő mezzoszoprán hanggal énekel Schubert-dalokat.

Az elémbesiető háziúrnak bemutatkozom Anderson néven és átadom a Lugoson kapott ajánlólevelet. Olvasás közben mindinkább elkomolyodik, majd halotthalvány lesz. Arca az ijedtségtől megfakul, kezei reszketnek. Végre azonban mégis megembereli magát annyira, hogy egy, az előszobában zümmögő szamovár spirituszlángjánál elégeti a levelet.

Körülbelül ugyanazt mondta, mint az aninószai pap.

Nem, kérem, nem faggatom ezt az emberi roncsot, kit a veszély puszta árnyéka annyira megfélemlített, hogy egy teljesen idegen előtt annyira megfélekedezett emberi méltóságáról. A félelem érzése mindenkin erőt vehet alkalomadtán, de aki azt meg is mutatja, az azután igazán a nyomorultak legnyomorultabbjai közé számít.

Mint kiteszített, elűzött, cserbenhagyott és megtagadott földönfutó hagyom el egy gazdag ember házáat, kinél pár nappal ezelőtt anyagi javakban én sem voltam szegényebb. De nem irigylem a nyomorultat. Mennyivel könnyebben élek én, aki kivert farkas módjára bujdosom havasokban, erdőkben és országutakon az engem üldöző hiénahad elől, mint a civilizációnak ez a re-

megő ölebecskéje, kit a veszély árnyéka is megfoszt étvágyától és álmától.

Csak most tudom igazán, hogy kicsodák a szegény gazdagok és hogy mennyivel irígylésreméltóbbak nálunknál a gazdag szegények.

Étvágyamat Lukullus módjára elégítettem ki az étteremben.

Most nekitámaszkodom a kerítésnek s élvezettel hallgatom a „Mondschein-sonata” harmadik részének idegkorbácsoló futamait, melyeknek hangjai átszűrődnek a nyitott ablakon keresztül az uccára.

Aludni szeretnék! Valahol egy bokorban a holdvilágos nyári éjszakában heverészni és a ma este hallott zenei benyomásokat gondolatban újra átélve, az alvás nirvánájába átsíklani.

Düörgő autó áll meg mellettem. Zoltán leugrik róla, megrázza vállamat és gyors, szaggatott mondatokban azt súgja a fülembbe, hogy a sziguranca már érdeklődött az autó utasai iránt. Legfőbb ideje, hogy odébb álljanak. Én öltözzem át földönfutó szerepemnek megfelelő ruházatomba és menjek egy faluvégi korcsmába, ahol lehet csempészeket találni, kik pénzért üzletszerűen azzal foglalkoznak, hogy útlevélnélküli utasokat csempésszenek át a demarkációs vonalon.

— Zoltán, ne hagyj el!

De ő minden teketória nélkül faképnél hagyva, odébb állott. Jól tette. Ma is hálás vagyok érte, mert további együttlétünk csak szükségtelen veszélyeknek tett volna ki mindkettőnket.

Így az utasításnak megfelelően bementem egy látszólag elhagyott ház udvarába, ahol egy friss lóherével félig megtelt szekérben végrehajtottam a ruhacserét. Azután végigheveredtem az illatos lóherén és elaludtam.

Szerencsém volt! A szerencse a szekér tulajdonosának személyében jelentkezett, aki nyers sváb nyelven felelősségre vont tulajdonába való betolakodásomért. Német nyelven adott felvilágosításaim azonban szemelláthatóan megnyugtatták, mert azzal a biztatással állott odébb, hogy csak aludjak nyugodtan, csupán lelkemre kötötte, hogy a tűzveszély elkerülése végett ne cigarettázzam.

Az a kis alvás rendkívül jótékonyan hatott rám és lelkileg teljesen visszanyertem az est folyamán elvesztett egyensúlyomat. Hisz egy ideig tisztán pillanatnyi kívánságaim befolyása alatt a legelemibb okosság és óvatosság követelményeit hagytam figyelmen kívül. Ráeszméltem helyzetem veszélyes és fonák voltára és újra visszatért belém a

régi, céltudatos energia, mely eddig annyi veszélyen átsegített.

Összeszedtem tehát cókmókomat és gyors lépésekkel siettem a Zoltán által megjelölt korcsma felé, amelyben — rezesbanda hangjainál — Detta kocsisai, oláh katonái és báráberei táncoltak a helybeli szakácsnékkal és szobalányokkal.

Midőn a korcsmába lépek, a vigalom még javában folyik. A zene szól, a párok kurjantva forognak, de a korcsmáros már a záróra meghosszabítása végett tárgyal a csendőrökkel. Úgy látszik, könnyű volt a megegyezés, mert a közerkölcs szigorú őrei bevonulnak az úgynevezett extraszobába, hová bort és sört visznek be. Rumunia Mareban minden tilalom csak arra való, hogy pénzért ki lehessen játszani.

Én leülök egy asztalhoz és két deci pálinkát rendelek, melyet azonnal ki is kell fizetnem. A dettai „Háromtetű“-ben nincs hitel! Az üveg tartalmát óvatosan kiöntöm az asztal alá és lesem az alkalmat: mikor és hogyan lehet észrevétlenül tárgyalni a korcsmárossal. Nem kell soká várnom. A ház kövér ura kijön az extraszobából, átvergődik a forgó és táncoló párok között és a nyitott ajtón át kimegy az udvarra.

Ezt a pillanatot felhasználom és utána rohanok.

Épp fölkelte a kocsist és erősen svábos kiejtéssel és hangsúlyozással ad utasításokat a reggel megkezdődő munkára vonatkozóan.

Nyugodtan végighallgatom a parancskiadást és azután előadom mondanivalómat: oravicabányai kőműves vagyok. Megtudtam, hogy a szerbek által megszállt Bánlakon ma reggel meghalt a bátyám. Nincs időm a megfelelő vízumot megszerezni, de azért okvetlenül még a mai éjszaka folyamán át kell jutnom szerb megszállott területre. Ha nem lehetek ott a temetés előtt, okvetlenül ellopják a megboldogult új csizmáját és fehérneműjét. Hozzon engem össze valakivel, aki átsegít a demarkációs vonalon.

A korcsmáros kívánságomat hajlandó teljesíteni, de a közvetítésért azonnal lefizetendő tíz leit követel. Én már óvatosságból is alkudozom. Egy kőműves, aki az első szóra megjegyzés nélkül lefizet ekkora összeget, mindenesetre gyanus. Sikerül lealkudnom hét leire.

A korcsmáros visszamegy a táncterembe s rövid idő múlva egy kocsiskülsejű magyar emberrel tér vissza, kivel olaszos kiejtéssel, tört németiséggel, felveszem a tárgyalások fonalát.

Hosszas alkudozás után megegyezünk: *száz lei*. Ötvenet azonnal lefizetek, ötvenet pedig Bánlakra való megérkezésünk után.

Én az azonnali indulás mellett vagyok és követelésemet ki is erőszakolom, dacára annak, hogy az én emberem mindenáron még haza szeretne menni, hogy a lábán lévő új parádéscsizmáját levesse. E miatt már duzzogva indultunk el, mert folyton azon járt az esze, hogy a harmatos fűben annak nagy fáradsággal előállított fényezése el fog halványulni.

A városból kiérve lóheretáblákon, frissen kapált kukoricásokon és térden felül érő vetéseken át toronyirányban igyekeztünk a demarkációs vonal felé. A hold már a láthatárhoz közeledik. Menetirányunktól félbalra marad. A sarkcsillag jobboldalt van. A légény jól vezet, egyenesen nyugati irányban. Menetközben folyton fecseg és vállalkozását a veszély nagyságának kidomborítása által oly színben igyekszik feltüntetni, mintha az a száz leivel alig volna kifizetve. Hozzá még az új csizma benedvesítése és koptatása által okozott kár! Azután nem tréfadolog ám, ha az oláh cirkáló járőr elcsíp. Ha nem bírok azonnal legalább kétszáz leit lefizetni, úgy megvernek, hogy alig fogok Dettára visszavánszorogni. És mindettől ő engem megkímél száz leiért. Mégis csak kevés. Járna egy jó borraivaló.

— Majd arról beszélhetünk Bánlakon.

Kísérőm egyszerre hasravágódik. A térden felül érő rozsbán teljesen eltűnik. Követem példáját. Melléje kúszok és kérdelem, hogy mi a baj?

— Oláh patruly az ösvényen. Ha elhaladtak, majd tovább mehetünk.

Ezeket én is megnézem. Kiveszem a szemüveget.

Három bocskoros alak baktat tőlünk ötven lépésnyire egy ösvényen. Mögöttük nyugodtan kullog egy komondor.

Ezekkel nem lett volna nehéz kiegyezni. De azért jó, hogy nem vettek észre.

Legjobb esetben is pár száz leivel szegényebben kellett volna odébb állanom.

Pár perc múlva elmúlt a veszedelem. Felkelünk és folytatjuk utunkat. Azután éles kanyarulattal letérünk déli irányba. Széles csatornához érünk, melynek mindkét partján sűrű fűzfabozót sarjadzik. Palló vezet át a vizen. A közepe le van bontva. A deszkák át vannak húzva az innenső partra.

Vezetőm egy pallót fektet át a nyiláson és átmegy rajta. A vékony deszka még ez alatt a vékonydongájú legény alatt is gyanusan recseg. Nem merem követni, mert az én kilencven kilogrammot meghaladó súlyom alatt biztosan leszakad. Ezért hátizsákomat átdobom, magam pedig — pisztollyal a fogam között — pár tempóval átúszom.

Szerbek által megszállt területen vagyok!

Vezetőm gúnyos röhögéssel fogad. Magyarul beszél.

— Szemüveges kőművessegédet sem látott még a világ. Mindjárt tudtam, hogy megint egy úr szökik tőlünk.

— Semmi közöd hozzá! Nincs vesztegetni való időm! Kelj fel! Előre! Vezess Bánlakra!

— Igen, de nem száz leiért. Egy úrnak többet kell fizetnie!

De alighogy kiejtette az utolsó szót, jajveszékelve feküdt már a földön. Szabályos „knok out“-tal leterítettem.

Csak most látta igazán, hogy úrral van dolga.

A megvert kocsis szótlánul és gyorsan engedelmeskedett. A fényesre kifent csizmát lehúzatom vele és a kezembe veszem.

— Kelj fel azonnal, gazember! Előre Bánlakra! Ha megszöksz, itt marad a csizmád!

Ilyenformán óvadékkal biztosítottam magamnak a vezető hűségét és engedelmességét.

Virradni kezd.

Gyors léptekkel haladunk egy délnyugati irányba vezető kocsicsapáson. Rizsföldek terülnek el előtttem. Csatornák, gátak, zsilipek. Egy magányos házhoz közeledünk. Vezetőm egy ugrással eltűnik az ajtón. Pár pillanat

mulva ismét kijön egy katonakülsejű ember kíséretében.

Ez nem oláh.

Csak szerb határőr, vagy másféle katona lehet.

Kísérőm váltakozva, hol magyar, hol tört német nyelven magyarázza neki, hogy én menekülő, kém, magyar katonatiszt vagyok.

A szerb az egészről nyilvánvalóan nem ért egy szót sem.

A katona végre engem szólít meg szerbül.

Olaszul válaszolok, de mindenki által érthető gesztusokkal tudtára adom, hogy nem tudok szerbül.

Beszólít a laktanyába.

Négyen vagy öten vesznek körül és szerb nyelven faggatnak. Feleleteimből csak annyit birnak megérteni, hogy olasz (Italiano) vagyok. Utolsó reménysugaram Belitto Angelo útlevele.

Többen ismételve kiáltják a „Marino“ nevet. Egy ajtóban megjelenik egy borotválkozó, beszappanozott arcú katona. Csinosítását gyorsan elvégzi és azután kifogástalan olasz nyelven kezdünk beszélgetni.

Egy dalmata volt, aki valamikor a mi haditengerészetünkben szolgált. Most szerb csendőr.

Midőn előadom, hogy kőművessegéd vagyok, szemembe kacag. Szemüveges kőműve-

seket még nem látott. A kő és a téglá elég nagy, hogy mindenki üveg nélkül is megláthatja. De csak folytassam mesémet. Ő úgy, ahogy előadom, le fogja fordítani. A maga részéről különben meg van győződve, hogy magyar tiszt vagyok. Neki azok ellen nincs semmi kifogása, és nem tartozik rá, hogy ki milyen álöltözetben menti a mai rossz világban a bőrét.

Így azután a szerbek megtudták, hogy Belitto Angelo kőműves vagyok, aki éjjel Zichyfalvából jövet eltévedt. Bánlakra igyekszem az ottani főintézőhöz, kinek egy sütőkemencét kell építenem. Egy ismeretlen ember engem át akart csalni a demarkációs vonalon, de szerencsémre ide tévedtem.

Az ismeretlen az óvadék gyanánt általam lefoglalt csizmák visszahagyásával időközben nyomtalanul eltűnt.

Hogy a szerbek elhitték-e a mesémet, vagy sem, azt sohasem tudtam meg. De annyi bizonyos, hogy igen jó bánásmódban részesítettek. Tejjel, sült hallal és kenyérrel megvendégeltek. Azután Marino befogott egy lovat egy kétkerekű kordély elé és maga készült Bánlakra a főintézőhöz elvinni, kit igen jól ismert, mivel a csendőröket mindenféle kedvezményben részesítette. A pompás ponty, melyet reggelire elfogyasztottam, szintén az ottani halastóból származott.

Már a kordélyon helyet foglaltunk, mikor egy becsületes szerb katona utánunk hozza az óvadékesizmát. Marino azonnal felpróbálta, és miután jól illettek a lábára, meg is tartotta őket.

A dettai követelőző csempész mindenesetre igen rossz üzletet csinált. Nem valószínű, hogy az idegenforgalom emelésének érdekében ezentúl hajlandó lesz sokat áldozni.

Kedden, május 16-ikán, Bánlakon kedves, jó magyar embereknél a képzelhető legkedvezőbb fogadtatásban és ellátásban részesültem. Itt egész nap pihentem és további utazásom lehetőségeit latolgattam.

A szerb megszállás, mely az általa sújtott magyarokra és németekre szintén ólom-súllyal nehezedik, rám nem tette azt a kétségbeejtően lesújtó benyomást, mint az oláh. Ott is tönkremenőben van a mezőgazdasági termelés és a kereskedelem a földreformnak balkáni eszközökkel való végrehajtása miatt. A szétdarabolt nagybirtokroncsokra hadiönkénteseket, úgynevezett dobrovoljacokat telepítettek. Az albán és délszerbiai hegyek daliás fiai azonban nem értenek a földműveléshez, de állítólag nem is akarják megtanulni. Nem azért harcoltak önként, hogy most mint napszámoskodó parasztok morzsolják le unalmas egyformaságban napjaikat. Az országút mentén selyemtenyésztés

céljából ültetett terebélyes eperfák árnyékában a guzlica hangjai mellett éneklik és szavalják hősi regéiket, a parlagon hagyott földeken pedig éppúgy, mint az oláhoknál, egy-egy tehén vagy malac legelész.

A szerb hatóságok hivatalnokai és a magyarok között az érintkezés sok esetben az emberi és egyéni kölcsönös jóakarat jegyében történik, ami az oláhoknál el sem képzelhető.

Ottlétemkor is házigazdám kénytelen volt szerb hatósági emberekkel földreformügyekben tárgyalni, de az összejövetel hivatalos részének befejezése után a feketekávé mellett kedélyes beszélgetés indult meg.

Nekem az a benyomásom, hogy mi magyarok a szerbekkel, akik a háború alatt férfiasan harcoltak és szenvedtek, majd valamikor, ha kölcsönös számláink ki lesznek egyenlítve, meg fogjuk találni a békés együttélés valamely módozatát. Az oláhokkal soha! Egyikünknek el kell pusztulnia a földtekéről.

Szerb területen már nem éreztem magam üldözöttnek. Barátaim biztosítottak róla, hogy oláh értelemben vett szigurancia itt egyáltalán nincsen. Így aztán május 16-ikán baráti körben kipihentem magamat és behajtottam Zichyfalvára, ahol kiegészítettem hiányzó ruházati felszerelésemet.

Legközvetlenebb gondom most az volt, hogyan juthatok át kellő igazoló okmányok és útlevel nélkül Csonka-Magyarországba.

E tekintetben barátaim tudtak egy kivetető utat. Zsombolyán ugyanis lakott egy szerb főhadnagy, aki a Szimplon-vonatot át szokta kísérni magyar területre. Ez üzletszerűleg azzal foglalkozott, hogy útlevelnélküli utasokat megfelelő díjazásért a vonaton átvitt Csonka-Magyarországba. Nevét nem akarom közölni, mert, amint később látni fogjuk, igen becsületesen viselkedett velem szemben és azért őt is azok közé számítom, akiket inkognitójuk megőrzése által kellemtelenségektől és üldöztetésektől meg akarok kímélni.

Midőn ezt a tervet kifejtették előttem, háttározottan aggodalmaim voltak. Hozzá voltam ugyan szokva, hogy oláh hatósági és katonai személyeket mindenféle alkalomkor le kell pénzelní, de olyan bolond magyart még nem láttam, aki huszonnégy órával később teljesítendő ellenszolgálat fejében pénzt adott volna egy rumunynak. Barátaim ugyanis azt tanácsolták, hogy másnap, azaz 17-ikén keressem fel az én szerbemet és fizessem le neki a kialkudott tiszteletdíjat azért, hogy harmadnap, azaz 18-ikán, amikor ő lesz szolgálatban, szállítson át a határon. Ezt oláhval szemben nem mertem volna meg-

kockáztatni, mert legjobb esetben a vonatra való felszállás előtt újra megzsarolt volna. A szerb állítólag meg szokta tartani adott szavát és állja a kikötött alkut.

Ennek a népnek határozottan van erkölcsi érzése. Ez az érzés nem azonos azzal, ami a helyzet magaslatán álló nyugati kultúrembernek legszebb lelkidíszét jelenti, de mindenestre olyan alap, amelyre az együttélésnek és megértésnek feltételeit fel lehet építeni.

Az oláh inferioritásnak erkölcsi mocsarában minden elsüllyed. Nincs fix pont, melybe bármi néven nevezendő érdekközösség létesítése céljából be lehetne kapcsolódni.

A bánlaki magyarok annyira szívükön viselték további sorsomat, hogy nem engedtek egyedül utazni. Egyikük elkísért szerb megszált területen tett utamon s mindvégig oly messzemenő támogatásban részesített, hogy ezért legjobb akaratom mellett is aligha lesznek képesek megfelelő ellenszolgálatok által tartozásomat csak kis részben is leróni valaha. Szerencsére a hazafias és nemes cselekedet önmagában hordja legszebb jutalmát.

Május 17-ikén Zichyfalvából Nagybecskerekre át az említett kíséreléssel vonaton utaztam Zsombolyáig. Itt fölkerestem a magyar kaszinót és elcsudálkoztam, hogy testvéreink mily szabadon mozognak és beszél-

nek. E tekintetben mindenesetre a sokszorosát élvezik annak, amivel az oláhoknál kell beérniök ottani véreinknek. Legelső gondom: tisztában lenni a főhadnagyommal. Felkeresem a lakásán. Kis kertecskéjében hintaszéken ülve és feketekávét szürcsölve élvezi egy tűrhetetlenül meleg napot követő est hűvösségét. Köszöntésemet szívélyesen fogadja és mielőtt tárgyalásokba bocsátkoznék, helyyel és feketekávéval kínál meg.

A beszélgetés németül folyik és a Balkán etikettjének megfelelőleg tegeződünk. Aki egész életében csak azt a mindenféle sötét-színű, meghatározhatatlan anyagokból ösz-szekotyvasztott lőrét itta, melyet a nyugat városainak kávéházaiban feketekávé néven tálalnak fel, annak fogalma sincs azon isteni varázssital értékéről, amit a keleti ember — beleértve a Balkán népeit is — ezen a néven élvezni szokott. Arábiának forró napsugara ebbe a tűz fölött megpörkölt és azután finom porrá zúzott babszembe beleszorította a kelet legválogatottabb illatát. Aki az abból készült párlatot elfogyasztja, azt megszállja a keleti bölcsesség kvintesszenciáját jelentő lelkiállapot, mely képessé teszi rá az embert, hogy a sors kifürkészhetetlen és meg nem változtatható végzéseit, a kiszmet-et, a filozófus derüs lelki nyugalmaival fogadja. A feketekávé még az akasztófa árnyékából

is elüzi a kétségbeesést. Azokban az országokban, ahol azt hamisítatlanul, áhítattal és megértéssel isszák, alig fordul elő öngyilkosság.

Valószínű, hogy a szerb főhadnagy pénzsóvárgásától eltekintve, a feketekávé békülékeny szelleme is elősegítette a megértést. Mosolyogva hallgatta végig a T.-bank megszorult hivatalnokáról előadott mesémet. Az útleveletem ellopták és épp a belgrádi magyar konzulnál akartam annak megújítását kérni, midőn a budapesti központból megérkezett ez a sürgöny, amely azonnali hazajöveletem rendeli el. (Ezzel felmutattam egy, külön erre a célra magammal hozott táviratot, melynek címzettje azonban már tegnapelőtt Belgrádon át Budapestre utazott.)

Mielőtt azonban a sok költséggel és idővesztéssel járó belgrádi utat megkockáztatnám, inkább bizalommal fordulok hozzá, segítsen át a határon. Nem fogja megbánni. Elismerésemet megfelelő számú dinárok lefizetése által vagyok hajlandó kifejezni.

— Jól tetted, testvér, hogy bizalommal fordultál hozzám. Bankod nem fogja megérezni, ha kétezer dinárt fizet utadnak általam való egyengetéseért.

Megkötjük az üzletet. A dinárokat lefizetem s ennek ellenében azt az ígéretet kapom,

hogy holnap délután hatkor Szőregen felszállhatok a Simplon-vonatra, mely onnét pár perc alatt átvisz Szegedre.

Meleg kézszorítással búcsuzom. Már elértem a kertecske vasrácsos ajtaját, midőn a szerb főhadnagy visszaszólít.

— Testvér, te hazudtál!

Megdöbbenve védekezem ez ellen az insznuáció ellen.

— Testvér! Te nem vagy bankhivatalnok.

— De az Isten szerelmére, miért ne lehetnék bankhivatalnok!? Hiszen ez a sürgöny is azt bizonyítja. Hát kicsodának, minek tartasz?

— Testvér! Te voiszko (katona) vagy. Járásod, tartásod, hangod, beszéded elárulnak. Megismertelek! Ne tagadj!

Hallgatok. Egy ideig némán nézünk egymással farkasszemet. Gondolataim önkénytelenül utolsó mentőeszközöm, a Frommerpisztoly felé fordulnak. Helyzetem egy cseppet sem tetszik. Most, midőn majdnem elértem menekülésem célját, valóban keserves dolog volna fogságba esni. De ha ez a nem remélt eset bekövetkeznék, még mindig szerencsének kell tartanom a szerb fogságot az oláhokéhoz képest. Személyazonosságomat mindenesetre el fogom titkolni. E tekintetben ugyan sem kőművesi, sem pedig bank-

hivatalnoki minőségben szerzett tapasztalataim nem a legbátorítóbbak.

— Testvér! Költségeidet úgyis a magyar állam fizeti. Adj még ezer dinárt és utazz békében. Holnap délután hatkor találkozunk Szőregen. Ne próbálj a Tiszán átúszni, mert határőreink meglátnak és agyonlőnek. Bízál bennem, én átviszlek a vonaton!

A kért díjat vagyoni állapotomra való tekintet nélkül lefizettem. Hála Neked, jószágos Istenem, hogy ez alkalommal is ép bőrrel menekültem meg! Mint az üldözött vad rohanok a pályaudvarra, hogy elérjem az egyedüli, Szőregre vivő vonatot. Ha most lekésem, nincs már vonatom, mellyel holnap délután hat előtt elérhetném Szőreget. Elvesztettem az oly drágán és annyi aggódalom árán megszerzett határátkelési lehetőséget. Mire a pályaudvarhoz érek ki, a vonat dübörögve hagyja el az állomást.

Ha az ember meg van szorulva, ha halálos veszedelem fenyegeti, úgy hetven kilométer nem az a távolság, amellyel húsz óra alatt ne lehetne vasút nélkül is megbirkózni. Azonnal elindultam és egész éjjel gyalogoltam. Gyönyörű holdvilágos éjszakát rettenetes meleg délelőtt követett. Forróság, por, szomjúság, mind oly apró kellemetlenségei az életnek, amelyeken — magasabb célokért küzdve — többé-kevésbé könnyen túlteszi

magát az ember. Hogy ez nekem miképen sikerült, kevésbé érdekelheti az olvasót. De ostorcsapások gyanánt serkentett sietségre az a gond, hogy mi lesz akkor, ha a szerb főhadnagy cserbenhagy. Mit csináljak, ha utolsó pénzemet egy csalónak adtam oda, aki Szőregen meg sem fog ismerni akarni. De ez még a jobbik eshetőség! Hiszen mint magyar kémeket egyszerűen letartóztathat és akkor a tőlem kizsarolt utolsó dinárjaimat nyugodtan költheti el, mert én a szerb rendőrközegeknek hiába fogok előállani az általam megvesztegetett főhadnagyról szóló mesével. Mielőtt a Simplon-vonat katonai parancsnokával találkozónék, feltétlenül közölnöm kell titkomat egy megbízható emberrel, hogy az a legrosszabb esetben bánlaki barátaimat értesíthesse, akik talán mégis pénzzel és jó szóval fognak kisegíthetni a bajból.

A kora délutáni órákban megérkeztem Szőregre.

Szeged városának templomtornyait és gyárkéményeit kézzelfogható közelségben láttam már... Soha életemben annyira nem kívántam magamnak szárnyakat, mint most, midőn a biztos révet annyira megközelítettem. De egy nagy rejtély választ még el tőle: Be fogja-e váltani ígéretét a főhadnagy?

Szőregen senkit sem ismerek. Kihez fordulhatok teljes bizalommal szorult helyze-

temben? És hol van az a nemesszívű magyar ember, aki az ilyen bizalommal együtt járó veszedelmekkel szembe mer nézni?

Más emberre nem is gondolhatok, mint a római katolikus papra. Az aninószai lelkipásztorral szerzett tapasztalatok ugyan nem nagyon felbátorítók, de azért mindenestre szerencsémeket meg fogom próbálni. De mindentől eltekintve, van a római katolikus vallásnak egy intézménye, mely a titkot minden körülmények között a legtökéletesebb biztosítékokkal bástyázza körül.

Gyöngé, tökéletlen, bűnös emberek vállát is ékesíthette a reveranda. De a római katolikus vallás legádázabb ellenségei, legszemérmetlenebb rágalmozói sem vetették soha a szemére azt, hogy egy pap a gyónási titkot megszegte volna.

A parókiára sietek.

Tágas, tornácos, hűvös épület. A pap egy tiszteletreméltó idősebb úr, ki első szóra megnyeri bizalmamat. De azért a hosszas üldöztetés szülte elővigyázatosságom felülkerekedik.

Elejétől végig meggyóntam a történetemet.

Máig sem tudom, hogy a tiszteletreméltó lelkipásztor átlátta-e a gyónás ténye mögött meghúzódó szándékosságot.

Én azonban szívem mélyéből szégyeltem magamat. Szégyeltem hiányos bizalmamat.

— Fiam! Én nemcsak pap vagyok, kinek első kötelessége, hogy az üldözötteket segítse, a szegényeket gyámolítsa. Fiam! Én magyar ember is vagyok. Ha a szerb tiszt cserbenhagyna, úgy gyere bizalommal hozzám. Átsegítselek Szegedre. Utazzál békében!

Isten méltó szolgájának házáat megvigasztalva és reménységgel eltelve hagytam el. Megfizethetetlen az az érzés, ha az ember tudja, hogy valaki van a háta mögött. Többet ér egy nemeslelkű, jó ember közelsége, mint ezer fizetett, pénzért dolgozó szolgatámogatása.

Szőreg, mely azóta Csonka-Magyarországhoz csatoltatott, kis vasúti állomás, melynek egy, a legszerűnyebb igényeknek megfelelő étterme is van. Abban telepedtem le egy el nem foglalt asztal mellett és elfogyasztottam elkészett ebédemet. Az egész helyiség tele volt szerb katonákkal. Egyesek a keleten annyira elterjedt tablettajátékot játszották, mások egy cincegő guzlica kísérete mellett előadott szavalatszerű énekeket hallgattak. Sajnálom, hogy a nyelvükből egy szót sem értek. Nem voltak antipatikus emberek és viselkedésük is nagyon előnyösen különböztette meg őket a mindenütt arrogánsan és szemtelenül tolakodó oláhoktól. Néma köszöntésemet udvariassen viszonzották, azontúl pedig nem törődtek velem.

A nagy melegben megtett fáradságos út után elnyomott az álom.

Nagy dübörgésre ébredek fel! Az étterem nyitott ajtaján át megpillantom a Simplon-vonat hatalmas mozdonyát, mely, mint nemes paripa, hosszú és megerőltető vágta után prüszkölve pihen és gyűjt erőt útjának folytatására.

Megérkezett a válságos pillanat, midőn eldől, hogy a szerb megtartja-e adott szavát?

Az étterem kiürült. Az összes katonák a vonat előtt sorfalat alkotnak és ezzel az utasokat elzárják a külvilágtól.

Hogy fogok feljutni erre a vonatra?

Egy szerb tiszt megy végig a katonák sorfala előtt. Azután belép az étterembe. Egyenesen felém tart. Kezében egy könyvecske. Az én főhadnagyom!

A könyvecskét a kezembe nyomja.

— Tanuld meg jól és azután szállj fel a vonatra!

Azzal hátat fordít és magamra hagy.

A címlapot olasz címer ékesíti: olasz útlevelet tartok a kezemben. A jogos tulajdonos nagyon hasonlít reám. Annyira, hogy fényképére rá lehet fogni, hogy engem ábrázol. Giovanni Locatelli, gyógyszerész Veronából. Apja Hippolito, anyja Lukrécia, született Debiasi. Utirány: Verona—Brindizi—Patras—Piraeus—Konstantinápoly.

Azontúl semmi, mert az útlevelet valószínűleg ellopták.

Soha életemben nem láttam földmunkásokat oly gyorsan és lelkiismeretesen dolgozni, mint a katonát, aki golyózáporban beássa magát.

Soha gimnázista nem magolt és tanult oly hévvel és buzgalommal, mint én az útlevél tartalmát, hogy kikérdeztetés esetén szekundát ne kapjak.

Azután, mint aki jól végezte dolgát, odamentem a katonák sorfalához és két szerb bakát gyengéd erőszakkal félretolva, utat csináltam magamnak a vonathoz. Fellépésemnek biztossága, úgy látszik, meglepte a katonákat, mert senki sem tartott vissza. Vagy talán úgy szólt az utasításuk, hogy csupán a vonattól való eltávozást akadályozzák meg.

Felszállok és elhelyezkedem egy üres fülkében.

Egy steward kinézésű alak fehér zubonyban lép be hozzám és francia nyelven akar igazoltatni. Erélyesen utasítom vissza minden jogi alapot nélkülöző beavatkozását. Egy szó követi a másikat. Heves vitatkozás támad közöttünk. Csak túl volnánk már a demarkációs vonalon. Majd beléd fojtanám a francia szemtelenséget. De azután felülkerekedik bennem a józan ész és megfonto-

lás. Belátom, hogy az én helyzetemben nem észszerű eljárás bárkivel ujjat húzni. Benyúlok a pénztárcámba és átnyújtom a gazembernek utolsó százdináros bankómat.

— Merci!

És ezzel ellenfelem — kezében a bankjeggyel — vissza akar vonulni.

De abban a pillanatban belép szerb katonai pártfogóm. A pénzt elveszi a pincértől, párszor arculüti és kirúgja a fülkéből. Azután maga is kimegy és rám zárja az ajtót.

Egyedül vagyok a fülkében. Ha kinézek az ablakon és erőlködve tekintek előre, meglátom Szeged kimagasló épületeit. Szemem előtt nyugati irányban azonban a nagy síkság terül el, amely szerb hatalomba jutott magyar föld. Lovak és gulyák legelésznek rajta. Szép, nemesen tenyésztett, jól tartott és ápoltt állatok. A magyar kultúra maradványai, mert a balkáni népek — a baromfitól, juhtól és sertéstől eltekintve — nem tartanak tetszetős külsejű háziállatokat. A vonat áll... áll a végtelenségig. Soha még ennyi türelmetlenséggel nem vártam az indulást, ami rám nézve egyértelmű a veszélytől való végleges megmeneküléssel.

Dehát csak nem akar elindulni!

Kezdem latolgatni esetleg szükségessé váló további menekülésem esélyeit. A fülke

ablakát mindenestre nyitva hagyom. Ha le akarnának tartóztatni, egy ugrással kint vagyok s igyekszem elérni a legközelebbi nádast. De arra talán már mégsem kerül a sor. Hiszen ha valaki el akart volna fogni vagy fogatni, azt sokkal kényelmesebben és kevesebb feltűnéssel megtehetette volna, mielőtt a vonatra fölszálltam.

De az Isten szerelmére, miért nem indulunk még? Talán miattam áll a vonat? Talán az én ügyemet tárgyalják?

Az egyedül töprengő, türelmétvesztett ember képzeletébe minden badarság beleférközik. Legutóljára hallgat a józan ész és meggondolás szavára.

Kinyilik a fülke ajtaja s belép egy szerb katona.

Abban a pillanatban teljesen visszanyertem hidegvéremet. Ez az ember nálam testileg gyengébb. Az ablakból való kiugrásomat nem lesz képes megakadályozni. De utánam sem löhet, mert nincs nála puska. Felszerelése különben sem árul el semmiféle ellenséges szándékot. Nyilvánvalóan az étkezőkocsiból származó, ezüstös fényben ragyogó tálcán hoz egy kidugaszolt pezsgőspalackot és poharat. Mindezt szó nélkül leteszi a fülke ablakmelletti kis asztalkájára és távozik.

A tálcán egy papírlap:

„Du sollst auf meine Gesundheit trinken!“ („Igyál az egészségemre!“)

Soha életemben még a medve bőrére nem ittam. Ma még kevésbé vagyok hajlandó a saját bőrömrre inni. Még a szerbek hatalmában vagyok.

A vonat elindul!!

Magyar kalauz lép be a fülkébe. Mellét a hadikitüntetések sora díszíti.

— Kérem a jegyet!

— Oláh fogságból menekült magyar huszárkapitány vagyok. Nincs jegyem.

— Tessék nyugodtan lenni, itt már biztonságban van.

Kimegy és rámszárja a fülke ajtaját.

A folyosón hosszasan tárgyal a szerb főhadnaggal. Szemmelláthatólag rólam beszélnek.

Kinézek az ablakon.

A Tisza-híd közepét értük el. Sisakos magyar katona az őrszem.

Csak most veszem észre, hogy a szomszártságtól a nyelvem a szájpadrólomhoz tapad.

Lehajtok egy pohár pezsgőt.

A vonat begurul a szegedi pályaudvarra.

Amikor ki akarok szállani, a szerb tiszt melegen megszorítja a kezemet:

— Auf Wiedersehen, Herr Rittmeister!
(A viszontlátásra, kapitány úr!)

(Vége.)

